

Mellan sköld och spricka: Sociala tjänstehundars roll i det relationella arbetet i möte med kognitiva funktionsnedsättningar

HEIDI CHRISTENSEN

Mellan sköld och spricka: Sociala tjänstehundars roll i det relationella arbetet i möte med kognitiva funktionsnedsättningar

HEIDI CHRISTENSEN

Christensen, H. Mellan sköld och spricka: Sociala tjänstehundars roll i det relationella arbetet i möte med kognitiva funktionsnedsättningar. *Examensarbete i handikapp- och rehabiliteringsvetenskap, 15hp*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för socialt arbete, 2026.

Abstrakt

Denna studie undersöker hur hundförare av social tjänstehund beskriver hundens roll och betydelse i relationellt socialt arbete med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar. Studien genomfördes med en kvalitativ narrativ ansats där sex erfarna och diplomerade hundförare intervjuades i syfte att fånga deras erfarenheter och det meningsskapande som sker i det professionella arbetet tillsammans med hunden.

Materialet analyserades med narrativ metod, med fokus på återkommande teman och mönster i hundförarnas berättelser. Under analysprocessen framkom tydliga likheter i deltagarnas erfarenheter och beskrivningar, vilket indikerade att empirisk mättnad uppnåtts, då senare intervjuer i huvudsak bekräftade redan identifierade teman.

Resultaten visar att den sociala tjänstehunden kan fungera som en relationsskapande brygga som bidrar till att minska stress, öka förutsägbarhet och underlätta kontakt i situationer där verbal kommunikation eller traditionella stödformer är begränsade. Hundens närvaro beskrivs som särskilt betydelsefull i emotionellt och relationellt komplexa möten, där dess icke-krävande och ordlösa sätt att närma sig skapar alternativa vägar till kontakt.

Vidare synliggörs betydelsen av det triadiska samspelet mellan hund, hundförare och personer med kognitiva funktionsnedsättningar. I detta samspel framträder hundförarens professionella omdöme som centralt för tolkning av signaler samt för att upprätthålla etiska och trygga ramar för arbetet. Även hållbarhet och

hundens arbetsmiljö framstår som grundläggande förutsättningar för ett fungerande relationellt arbete över tid.

Studien bidrar med fördjupad kunskap om hur sociala tjänstehundar kan stödja relationella processer, främja delaktighet och skapa trygghet i socialt arbete med personer som möter kognitiva utmaningar.

Nyckelord: Delaktighet, motivation, hundförare, icke -verbal kommunikation, narrativ metod, professionellt omdöme, relationellt socialt arbete, social tjänstehund, triadiskt samspel.

Between Shield and Crack: The Role of Social Service Dogs in Relational Work in Encounters with Cognitive Disabilities

Heidi Christensen

Between Shield and Fracture: The Role of Social Service Dogs in Relational Work in Encounters with Cognitive Disabilities.

Degree project in disability- and rehabilitation studies 15 högskolepoäng. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of Social Work, Year 2026.

Abstract

This study explored how social service dog handlers described the role and significance of the dog in relational social work with persons who had cognitive impairments. The study was conducted using a qualitative narrative approach in which six experienced and certified social service dog handlers were interviewed in order to capture their experiences and the meaning-making processes that took place in their professional work together with the dog.

The empirical material was analysed using narrative methods, with a focus on recurring themes and patterns in the handlers' narratives. During the analytical process, clear similarities in the participants' experiences and descriptions emerged, indicating that empirical saturation was reached, as later interviews primarily confirmed already identified themes.

The findings showed that the social service dog could function as a relationship-building bridge that contributed to reduced stress, increased predictability, and facilitated contact in situations where verbal communication or traditional support approaches were limited. The dog's presence was described as particularly significant in emotionally and relationally complex encounters, where its non-demanding and non-verbal way of engaging created alternative pathways to connection.

Furthermore, the importance of the triadic interaction between the dog, the handler, and persons with cognitive impairments was highlighted. Within this interaction, the handler's professional judgement emerged as central for interpreting signals and for maintaining ethical and safe frameworks for the work. Sustainability and the dog's working environment were also identified as fundamental prerequisites for relational work to function over time. The study contributed in-depth knowledge of how social service dogs could support relational processes, promote participation, and create a sense of safety in social work with persons facing cognitive challenges.

Keywords: Participation, motivation, social service dog handler, non-verbal communication, narrative method, professional judgement, relational social work, social service dog, triadic interaction.

Förord

Mitt intresse för området växte fram ur en kombination av mitt yrkesliv och min pågående utbildning till social tjänstehundförare, där jag tillsammans med min hund, Zircon, examineras i maj 2026. I mitt arbete inom funktionshinderområdet har jag ofta saknat hundunderstödda arbetssätt och önskat att social tjänstehund varit en mer etablerad del av det professionella stödet. Dessa erfarenheter väckte en vilja att undersöka hur hundförare själva beskriver hundens betydelse i relationellt arbete, samt vilka möjligheter och utmaningar som ryms i den praktiska vardagen. Studien är genomförd inom ramen för mina studier vid Malmö universitet.

Arbetet med denna uppsats har följt en liknande rörelse som många av de möten som beskrivs i studien. Förståelse har inte vuxit fram genom snabba svar, utan genom att ta ett steg i taget, stanna upp, lyssna och ibland justera riktning. Hundförarnas berättelser har fungerat som vägvisare under processen och har bidragit till både fördjupning och eftertanke.

Studien hade inte varit möjlig utan de hundförare som generöst delat med sig av sina berättelser, sin tid och sina erfarenheter. Jag vill rikta ett varmt tack till dem för deras öppenhet och förtroende. Jag vill även rikta ett särskilt tack till min handledare Ida Runge vid Malmö universitet för värdefulla synpunkter, trygg vägledning och kloka frågor genom arbetets process.

Jag vill också rikta ett tack till en nära vän som med engagemang och nyfikenhet tagit sig tid att läsa och diskutera studien tillsammans med mig. Dessa samtal har bidragit med nya perspektiv och varit ett viktigt stöd i skrivandet.

Slutligen vill jag uttrycka min tacksamhet till min familj för tålamod, förståelse och stöd, inte minst under sena kvällar när arbetet med uppsatsen fått ta stort utrymme. Ett särskilt tack riktas även till Zircon, min hund, som varje dag påminner mig om att relationer ofta formas genom närvaro och gemensamma steg, snarare än genom ord.

Innehåll

1. Inledning	8
1.1 Problemformulering	9
1.2 Syfte	9
2. Bakgrund	10
Relationellt arbete och kognitiva funktionsnedsättningar	10
Social tjänstehund i relationellt arbete	11
3. Tidigare forskning	11
3.1 Sociala tjänstehundar som relationsskapande aktörer	12
3.2 Hundens roll i känsloreglering och minskad social press	12
3.3 Det triadiska samspelet och hundförarens roll	12
4. Teoretisk utgångspunkt	13
5. Metod	14
5.1 Urval	15
5.2 Presentation av intervjupersoner	15
5.3 Genomförande av intervjuer	16
5.4 Analyarbetet i en narrativ studie med kvalitativ ansats	17
5.5 Metoddiskussion	18
5.5.1 Forskarens positionering och reflexaktivitet	18
5.6 Etiska överväganden	19
6. Resultat och analys	20
6.1 Hunden som relationsskapande brygga – när kontakten växer fram i det ordlösa	20
6.2 Hundförarens professionella roll i samspelet – när riktningen formas i ögonblicket	23
6.3 Hundens betydelse i situationer där samspel är särskilt komplexa	29
Sammanfattning av uppsatsens empiriska analys	32
7. Diskussion	32
7.1 Relationellt arbete bortom samtalet	33
7.2 Den sociala tjänstehundens närvaro i mötets rytm	34
7.3 Professionellt ansvar och att hålla ett möte på en hanterbar nivå	35
7.4 Möjligheter och begränsningar i arbetet med social tjänstehund	35
8. Slutsats	36
8.1 Vidare forskning	37
Referenslista	38

1. INLEDNING

”Hon satt alltid med luvan uppdragen. Ingen ögonkontakt, inga ord. Men hunden gick fram och stack försiktigt in nosen under luvan, som om han ville säga; ”Jag ser dig ändå.”

Denna berättelse, återgiven av en hundförare, illustrerar ett återkommande fenomen i studien hur kontakt och samspel kan uppstå i situationer där verbal kommunikation är begränsad eller otillgänglig.

Ibland är luvan mer än ett tygstycke. Det kan fungera som en sköld och ett sätt att avgränsa sig när världen runt omkring känns för brusig, för snabb eller för svår att tolka. För henne blev luvan detta, ett slags membran mellan henne och ett socialt landskap där signaler kom för fort och i för många skikt. Luvan var ett skydd, en stilla markerad gräns mot allt det otydliga. Men hunden såg något annat i det tysta. Han läste en minimal förändring i hennes andning, den nästan osynliga sänkningen av axlarna, ett litet, litet skifte, en mikroskiftning i närvaron. Det var som om han kände en lite spricka till en öppning, en liten öppning i membranet, långt innan någon annan märkte att något var på väg att hända. Han närmade sig långsamt utan krav eller förväntningar och lät sin nos vila precis innanför luvans kant. En gest så liten att den nästan försvann, men just därför så betydelsefull.

I denna studie används begreppet kognitiva funktionsnedsättningar som en bred beteckning för svårigheter som kan påverka förståelse, uppmärksamhet, minne, social tolkning och kommunikativ förmåga. Begreppet används inte diagnostiskt, utan för att beskriva kognitiva variationer som får betydelse för relationellt samspel. Sociala situationer kan för personer med kognitivfunktionsnedsättningar snabbt bli oöverskådliga. Små förändringar i rummet, tonläget eller i samspelets rytm kan leda till osäkerhet och stress. Det relationella arbetet kräver därför att professionella inte bara kommunicerar tydligt, utan också förmår läsa de subtila skiftningar som formar mötet i stunden (Söderman & Nordlund, 2020). Relationer skapas inte en gång för alla, de måste förhandlas fram, hållas och ibland återuppträffas i varje nytt ögonblick (Cederlund & Berglund, 2017). Samtidigt påverkas dessa möten av faktorer som sträcker sig bakom den enskilda situationen. I *Socialt arbete, mänskliga rättigheter och social rättvisa* beskriver Egard, Lövgren, Runesson och Svensson Chowdhury (2024) hur normer, tidigare erfarenheter och de positioner som personer tillskrivs i välfärdssystemet kan skapa osynliga sköldar som gör relationella möten sköra. Goffman (2014) beskriver hur stigma kan fungera som ytterligare lager på individen, vilket påverkar hur samspelet tolkas och hur tillit etableras. När världen upplevs som skarp eller oförutsägbar kan sådana membran hårdna, och därigenom försvåra för relationens möjlighet att ta form. Med professionella avses här de yrkesutövare som i sin vardag möter personer med kognitiva funktionsnedsättningar, exempelvis inom LSS-verksamheter, skola, vård, omsorg och behandlingsinriktade verksamheter.

I detta komplexa landskap har sociala tjänstehundar uppmärksammas som en aktör som kan skapa små ”sprickor” i dessa sköldar. Forskningen visar att hundens ordlösa, konsekventa och prestigelösa sätt att vara i rummet kan bidra till att sänka social press och öppna vägar för kontakt i situationer där ord inte räcker (Karlberg & Eriksson, 2018; Rugaas, 2020; Rydén, 2024). Hundens förmåga att

läsa av mikroförändringar i stämning och närhet gör att den kan närma sig på ett sätt som upplevs mindre kravfyllt och mer tillgängligt än verbal kommunikation. För hundföraren innebär detta att arbeta i ett triadiskt samspel där hundens signaler och personens behov måste uppfattas, tolkas och balanseras. Det kräver att hundföraren är lyhörd och närvarande, och samtidigt uppmärksam på hundens gränser, ork och arbetsmiljö. I sådana möten formas relationen inte enbart av vad som sägs, utan av det som sker i kroppar, rörelser och mikrohändelser, i de små sprickor i skölden där hundens närvaro gör kontakt möjlig.

1.1 Problemformulering

I möten med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar uppstår ofta kommunikativa och relationella utmaningar som inte alltid är synliga i det yttre, men som påverkar samspelets möjligheter att utvecklas. Små skiftningar i kroppsspråk, tempo och stämning kan skapa osäkerhet eller leda till att relationen inte får fäste, även när professionella arbetar med tydlighet och struktur. Forskningen visar att samspelet i dessa möten påverkas av tidiga erfarenheter, sociala förväntningar och de skyddande strategier som personer kan utveckla för att orientera sig i ett komplext socialt landskap (Söderman & Nordlund, 2020; Egard, Runesson & Svensson Chowdhury, 2024).

Social tjänstehund har i detta sammanhang uppmärksamats som en aktör som kan förändra atmosfären i rummet och öppna upp små sprickor i dessa skydd, genom att erbjuda icke-krävande närvaro och ett annat sätt att skapa kontakt (Karlberg & Eriksson, 2018; Rugaas, 2020). Men samtidigt som användning av social tjänstehund ökar saknas fördjupad kunskap om hur hundförarna själva upplever dessa relationella processer, hur de tolkar hundens betydelse i stunden och hur de navigerar där samspel är känsligt eller kommunikativt komplext. Det behövs därför en bättre förståelse för hur hundförarna beskriver dessa möten, både där relationen öppnas och där den riskerar brista, för att få syn på den triadiska dynamik som uppstår mellan hund, hundförare och person. Det är denna kunskapslucka som studien utgår ifrån; att förstå hur hundföraren beskriver och tolkar den sociala tjänstehunds roll i det relationella arbetet i möte med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar.

1.2 Syfte

Utifrån ett interaktionistiskt perspektiv är syftet med denna studie att undersöka hundförarens erfarenhet av sin sociala tjänstehunds betydelse i det relationella arbetet med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar. Studien fokuserar på hundförarens upplevelse av hundens inverkan på samspelet och den kommunikativa förmågan hos dessa personer.

1. Hur beskriver hundföraren hundens meningsbärande roll för relationens betydelse för utvecklingen av samspel och kommunikativ förmåga hos personer med kognitiv funktionsnedsättning?
2. Hur tolkar hundförare betydelsen av samspelet mellan sig själv, hunden och den person de möter?

2. BAKGRUND

Social tjänstehund; definition, kontext och regelverk

Användning av hund i socialpedagogiska verksamheter har ökat i takt med att kunskap om hundens betydelse för socialt samspel och trygghet fördjupats. En social tjänstehund definieras som en utbildad hund som arbetar tillsammans med en diplomerad hundförare i socialpedagogiska verksamheter, med syfte att skapa förutsättningar för kontakt, delaktighet och kommunikation i vardagliga sammanhang (Karlberg & Eriksson, 2018). Till skillnad från behandlings- eller terapihundar är social tjänstehund inte knutet till en specifik metod, utan deltar i miljöer där relationellt arbete är centralt. I denna studie avses med socialpedagogiska verksamheter exempelvis LSS-boende, skolmiljöer, vård, omsorg, daglig verksamhet och behandlingsinriktade sammanhang. Det är miljöer där stödet formas i relationen och där trygghet, struktur och tillgänglig kommunikation utgör centrala delar av det professionella uppdraget. När hundar används i socialpedagogiska verksamheter omfattas insatsen av tydliga krav och regelverk som syftar till att säkerställa trygghet för samtliga inblandade. Verksamheter som arbetar med hund behöver ha etablerade rutiner för riskbedömningar, smittskydd, hygien, arbetsmiljö och kvalitetssäkring för att hundunderstödda insatser ska kunna genomföras på ett säkert och ansvarsfullt sätt (Socialstyrelsen, 2024). Vidare betonar Lidfors et al, (2021) vikten av ett systematiskt arbete för att förebygga risker som allergier, hundräddsla och stressrelaterade situationer. I detta arbete framhålls särskilt hundförarens ansvar att kontinuerligt läsa av hundens signaler och anpassa arbetet efter hundens behov. Verksamheter som använder social tjänstehund är tillståndspliktiga enligt djurskyddslagen. Detta innebär att hundens arbetsmiljö, rutiner och möjlighet till återhämtning granskas innan tillstånd ges, med särskilt fokus på att säkerställa hundens välfärd över tid. Sammantaget visar dessa riktlinjer att arbetet med social tjänstehund inte enbart är en relationell och metodisk insats, utan också vilar på omfattande professionellt, organisatoriskt och etiskt ansvar.

Utbildningen för social tjänstehund inleds vanligtvis med ett lämplighetstest där hundens trygghet, stabilitet och sociala kompetens bedöms. Syftet med detta test är att säkerställa att hunden har förutsättningar att arbeta i socialpedagogiska sammanhang där möte med personer med kognitiva funktionsnedsättningar oftast kan vara känslomässigt komplexa och präglade av behov av förutsägbarhet och tydliga ramar. Lidfors et al, (2021) beskriver att även om utbildningarna saknar nationell standard följer många utbildare en tydlig struktur med återkommande praktiska moment, kontinuerliga bedömningar och handledning. Detta syftar till att säkerställa att hunden både trivs i sitt arbete och är utrustad för de krav som relationellt arbete ställer, att möta människor i varierande emotionella tillstånd och miljöer (Karlberg & Eriksson, 2018).

Relationellt arbete och kognitiva funktionsnedsättningar

Relationellt arbete är centralt inom socialpedagogiska verksamheter och bygger på att relationer kontinuerligt skapas, förhandlas och vidmakthålls i samspelet. I möte med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar blir detta särskilt tydligt. Kognitiva svårigheter kan påverka förmågan att tolka sociala signaler och hantera många intryck (Söderman & Nordlund, 2019), vilket kan göra sociala situationer svårtolkade eller överväldigande. Cederlund och Berglund (2017) beskriver att det är den professionella som behöver skapa förutsättningar för

begriplighet genom att anpassa tempo, kommunikation, förväntningar och struktur. Utmaningen ligger därmed inte i individens funktionsnedsättning i sig, utan i hur samspelet utformas och i de krav som miljön ställer. Även organisatoriska och institutionella villkor påverkar möjligheterna till relationellt arbete. Tidigare forskning visar att arbetssätt, normer och maktförhållanden inom verksamheter kan skapa olika förutsättningar för delaktighet och inflytande (Egard, Lövgren, Runesson & Svensson Chowdhury, 2024). Relationellt arbete påverkas därmed inte enbart av individuella möten, utan också av de strukturer och positioner som präglar verksamheten. Dessa villkor kan bidra att personer utvecklar skyddande strategier i mötet med professionella. I denna studie beskrivs sådana strategier som sköldar eller membran, vilket både fungerar som ett sätt att skapa trygghet och samtidigt kan göra relationen svårare att nå.

Social tjänstehund i relationellt arbete

I relationellt arbete kan en social tjänstehund bidra på sätt som skiljer sig från mänsklig kommunikation. Hundens ordlösa och konsekventa uttryck gör att den ofta uppfattas som mindre kravfull och mer tillgänglig. Forskning och yrkeserfarenhet visar att hundens närvaro kan sänka social press, skapa lugnare tempo och erbjuda en annan ingång till kontakt (Karlberg & Eriksson, 2018; Rugaas, 2020). Hundens förmåga att uppfatta subtila förändringar i stress, stämning och närhet kan göra att den reagerar på samspelets skiftningar tidigare än både personen och hundförare (Rydén, 2024).

För hundföraren innebär detta att arbeta i ett triadiskt samspel, hunden, personen med kognitiv funktionsnedsättning och hundföraren påverkar varandra varje ögonblick. Hundföraren behöver tolka hundens signaler, förstå personens behov och samtidigt värna hundens gränser och arbetsmiljö. I detta sammanhang blir det tydligt hur socialpedagogiskt arbete, i syfte att främja mänskliga rättigheter, delaktighet och autonomi, har utvecklat arbetsmetoder som utmanar traditionella arbetssätt. Som Egard, Lövgren, Runesson och Svensson Chowdhury (2024) beskriver utgår flera metoder från ett normkritiskt förhållningssätt och syftar till att *”undanröja hinder och barriärer som finns inbyggda i traditionella arbetsmetoder och modeller”* (s.30).

I det triadiska samspelet kan sådana relationella öppningar uppstå i de ögonblick där hundens ordlösa närvaro gör mötet mer tillgängligt och mindre kravfyllt; som små sprickor i de skydd som tidigare erfarenheter och sociala villkor kan ha byggt upp, och där kontakt kan börja ta form. Lidfors et al. (2021) skriver att: *”det inte behövs omfattande program där barnen ska träna och göra övningar med en hund, utan att barnen kan dra lika mycket nytta av att få klappa, se och känna samhörighet med hunden. Detta innebär dock inte att man ska ta in utbildade hundar i skolan.”* (s.28).

3. TIDIGARE FORSKNING

Forskning om sociala tjänstehundar är ett växande område i Sverige och internationellt. Dock finns det relativt få studier som fokuserar på hunden och hundförarens roll i det relationella samspelet i möten med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar.

Tidigare forskning visar återkommande:

1. Att sociala tjänstehundar kan underlätta kontakt genom en tyst kravlös närvaro
2. Att sociala tjänstehundars närvaro ofta minskar stress och social press i mötet
3. Att sociala tjänstehundar kan uppfatta subtila stämningsskiftet tidigare än människor
4. Att hundföraren har en central roll i att tolka samspelet och skydda hundens arbetsmiljö

Den forskning som finns belyser återkommande tema som är relevanta för denna studie; hundens relationsskapande roll, hundens påverkan på känsloreglering och stress, men även hundförarens betydelse i det triadiska samspelet.

3.1 Sociala tjänstehundar som relationsskapande aktörer

Tidigare forskning belyser hur sociala tjänstehundar kan fungera som en relationsskapande aktör genom sin tysta och kravlösa närvaro. Holmström (2021) visar att social tjänstehund kan ha emotionellt, instrumentellt och relationellt stödjande funktioner i socialt arbete. I hennes intervjustudier beskriver hundförarna hur hundens trygga och stabila närvaro skapar en mindre kravfylld social situation som underlättar kontakt och samtal. Hundförarna lyfter att hundens närvaro ofta påverkar stämningen i rummet redan innan interaktionen formellt inletts. De beskriver hur kroppslig spänning minskar, tempot sänks och motståndet i mötet mjuknar. Hundens sätt att vara framstår därmed som en relationsskapande faktor som gör det lättare för personer att stanna kvar i mötet och delta i samspelet. Hundförarna beskriver detta som att hundens närvaro sänker den sociala termometern vilket bidrar till ett mer tillgängligt och mindre kravfyllt möte.

3.2 Hundens roll i känsloreglering och minskad social press

Karlberg & Eriksson (2018) betonar att social tjänstehund ofta har en lugnande effekt på människor genom sitt konsekventa och prestigelösa uttryck. Hunden kommunicerar utan krav och förväntningar, vilket kan bidra till att både sänka stressnivåer och skapa en mer förutsägbar stämning i mötet. Rugaas (2020) beskriver hur hundar är särskilt känsliga för subtila förändringar i människors kroppsspråk och tidigt kan uppfatta oro, spänningar eller osäkerhet. Detta gör att hunden ofta reagerar innan den professionella hinner märka vad som är på väg att ske i samspelet. Lidfors et al. (2021) framhäver att hundar i sociala verksamheter ofta fungerar som ett reglerande element. Genom att erbjuda ett neutralt fokus och en stabil kroppslig närvaro kan hunden avlasta kommunikativa krav och bidra till att skapa tryggare sociala situationer. Samtidigt betonas vikten av att hundens välfärd skyddas, eftersom miljöer med hög emotionell intensitet också kan innebära belastning för hunden. Rydén (2024) beskriver att hundars närvaro kan göra samspelet mer tillgängligt och mindre kravfyllt, särskilt i möten där verbal kommunikation är otillräckligt eller svårtillgängligt. Hundars ordlösa tillgänglighet skapar utrymme för kontakt som annars riskera att utebli.

3.3 Det triadiska samspelet och hundförarens roll

Forskningen visar tydligt att social tjänstehund aldrig verkar ensam, utan alltid i ett triadiskt spel där hundföraren har en avgörande roll. Holmström (2021)

beskriver hur hundförarna kontinuerligt läser av både hundens signaler och personens uttryck för att skapa trygga och fungerande mötessituationer. Hundföraren balanserar både hundens och personens behov och avgör när hunden ska närma sig, avvakta eller lämna en situation. Lidfors et al. (2021) lyfter samtidigt att hundföraren har ett etiskt ansvar för att skydda hundens arbetsmiljö och välbefinnande. I praktiken innebär detta att hundföraren ibland behöver avsluta hundens medverkan eller anpassa hundens interaktion eller aktivitet i möten, eftersom hundens säkerhet och välbefinnande alltid går först.

Det triadiska samspelet blir därmed en komplex relationsprocess där hundföraren fungerar både som tolk, ledsagare och skydd för hunden, samtidigt som hen ska upprätthålla en trygg relation till personen. Denna dubbelhet i hundförarens roll är något som forskningen uppmärksammat som relativt utforskad, vilket gör det till en relevant punkt att studera vidare. Samtidigt kan konstateras att tidigare forskning i stor utsträckning beskriver hundförarens roll på ett övergripande plan, ofta med fokus på ansvar och välfärd. Det finns däremot färre studier som empiriskt fördjupar hur hundföraren i praktiken navigerar de relationella avvägningarna som uppstår i det triadiska samspelet, särskilt i möte med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar. Sammantaget visar tidigare forskning att hundförarens arbete i det triadiska samspelet är komplext och avgörande, men fortfarande relativt lite utforskat.

4. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT

Denna studie tar sin utgångspunkt i ett interaktionistiskt perspektiv, där sociala situationer och relationer förstås som något som skapas och får mening i det konkreta samspelet mellan aktörer. Ur ett sådant perspektiv ses mening, trygghet och delaktighet inte som individuella egenskaper utan som något som kontinuerligt formas i mötet mellan människor och i den aktuella situationen. Fokus riktas därmed mot vad som sker i stunden, hur aktörer tolkar varandras handlingar och hur samspel utvecklas i relation till den specifika kontext som mötet äger rum inom. Samtidigt förstås dessa interaktioner inte som frikopplade från sina omgivande villkor. Runge (2023) bidrar med ett interaktionistiskt perspektiv som synliggör hur möten mellan brukare och professionella formas av flera samverkande faktorer. I hennes analys framträder hur faktorer som funktionsnedsättning, beroendeställning, tidigare erfarenheter av utsatthet och sociala förväntningar samverkar och påverkar individers handlingsutrymme. Dessa villkor kan bidra till att relationer blir sköra och ojämlika och öka risken för stigmatisering i mötet med välfärdsinstitutioner.

Det interaktionistiska perspektivet används i denna studie som ett analytiskt perspektiv för att förstå de villkor som omger och påverkar det relationella samspelet. Genom detta perspektiv blir det möjligt att uppmärksamma hur individuella positioner och tidigare erfarenheter formar interaktioner och påverkar hur mening och trygghet kan skapas i mötet.

Även Svensson, Johansson och Laanements (2023) betonar att professionellt arbete alltid sker inom ett visst handlingsutrymme som både begränsas och möjliggörs av sociala normer, lagstiftning och organisatoriska ramar. Deras analys tydliggör hur professionellas möjligheter att skapa trygga och lyhörda möten påverkas av dessa yttre villkor, vilket gör att relationellt arbete aldrig enbart kan

förstås på individnivå. I stället behöver samspelet analyseras i relation till de strukturer och sammanhang som omger mötet.

Goffman (2004) förklarar hur stigma fungerar som ett socialt lager som kan göra att personer tillskrivs avvikande identiteter redan innan en interaktion börjar. Detta påverkar tillgängligheten i samspelet och kan minska handlingsutrymmet. Runge (2023) visar att detta förstärks när olika kategoriseringar som funktionsnedsättning, kön eller socioekonomiska villkor samverkar och påverkar hur personen bemöts. Därför blir relationellt arbete inte enbart metodiskt utan också etiskt; att möta personen med respekt, ödmjukhet och lyhördhet ur personens perspektiv (Olson, 2018).

Tillsammans ger det interaktionistiska och de kompletterande teoretiska perspektiven ett ramverk för att analysera hur relationella processer formas i möten mellan personer med kognitiv funktionsnedsättning och professionella. Dessa perspektiv möjliggör en fördjupad förståelse av hur samspel, mening och delaktighet uppstår i konkreta situationer, samtidigt som de strukturella villkor som påverkar mötet synliggörs. I denna studie används därför begreppet handlingsutrymme, med utgångspunkt i Svensson, Johansson och Laanements (2023), som ett centralt analytiskt begrepp för att förstå hur relationellt arbete formas i samspelet mellan organisatoriska ramar, professionella positioner och den aktuella mötessituationen.

För att fördjupa förståelsen av hur relationellt arbete formas i mötet på en mer situationsnära och sinnlig nivå används i denna studiebegreppen sensorisk vaksamhet och kalibrering, hämtade från Hardy Olsson och Petitt (1995). Dessa begrepp synliggör hur professionella utvecklar en lyhördhet för det som sker i mötets finare skikt; i kroppsliga uttryck, rörelsemönster och stämningar och hur detta vägleder agerandet i stunden. Hardy Olsson och Petitt (1995) beskriver kalibrering som en relationell förmåga som växer fram genom upprepade närvaro och erfarenhet i mötet med en annan människa. När samspelet fördjupas lär sig den professionella att tolka hur små variationer i kroppsliga och språkliga uttryck hänger samman med inre tillstånd hos den andre. Författarna formulerar detta på följande sätt; *”När en mötesledare är kalibrerad med en mötesdeltagare har han lärt sig att mötesdeltagarens olika röstlägen och uttal, hans olika sätt att sitta eller röra sig, är förknippade med speciella känslor, sinnesstämningar, upplevelser och interna processer”* (Hardy Olsson & Petitt, 1995, s. 235). Kalibrering kan därmed förstås som en fortlöpande finjustering i samspelet, där den professionella kontinuerligt orienterar sig efter det som sker i mötet snarare än efter förutbestämda metoder eller mål. I nära relation till detta beskriver begreppet sensorisk vaksamhet en aktiv och uppmärksam närvaro, där även det som ännu inte uttrycks i ord ges betydelse. Tillsammans erbjuder dessa begrepp ett analytiskt perspektiv för att förstå hur relationellt arbete formas genom lyhördhet, responsivitet och anpassning i den konkreta mötessituationen.

5. METOD

Denna studie genomförs med en kvalitativ metod och är utformad som en narrativ studie där deltagarnas berättelser utgör centralt empiriskt material. Den narrativa ansatsen möjliggör att fånga en fördjupad förståelse av hur hundföraren beskriver

sina erfarenheter över tid och i relation till de sammanhang där social tjänstehund deltar (Bryman et al, 2025).

Studien vilar på ett interaktionistiskt perspektiv, där sociala händelser förstås som något som skapas i möten och samspekar mellan individer. Inom ramen för denna studie riktas fokus mot vad som sker i samspelet mellan hundförare, brukare och social tjänstehund i konkreta och vardagsnära situationer.

Valet att genomföra denna studie som en narrativ undersökning motiveras av att den ger möjlighet till en mer fördjupad förståelse av hur hundförare till sociala tjänstehundar skapar mening kring sina erfarenheter. Riessman (2008) förklarar att berättelser ger oss insyn i hur människor formar sina upplevelser och skapar mening i relation till andra.

Rennstam & Wästerfors (2015) lyfter också fram att narrativ analys passar när forskaren vill ha kvar helheten i berättelserna. På detta sätt blir en narrativ ansats ett relevant val för studien för att förstå hundförarnas upplevelser av sociala tjänstehundars betydelse i olika typer av sociala möten.

5.1 Urval

I denna studie användes ett strategiskt urval där deltagarna valdes utifrån sin formella kompetens och dokumenterade erfarenhet av att arbeta som diplomerade hundförare av sociala tjänstehundar. Urvalet riktades mot hundförare som arbetar i verksamheter där möten med personer med kognitiva funktionsnedsättningar är vanligt förekommande, i syfte att fånga erfarenheter av relationellt arbete i komplexa mötessituationer.

För att identifiera möjliga deltagare publicerades först en efterlysning på sociala medier riktade till personer som själva arbetade med social tjänstehund eller hade kännedom om andra hundförare i liknade verksamheter. Denna rekryteringsväg resulterade i flera relevanta kontakter.

Urvalet kan förstås som ett snöbollsurval, där initiala deltagare rekommenderade andra hundförare med likvärdig kompetens och relevant erfarenhet. Metoden är vanlig inom kvalitativ forskning när forskaren söker personer med specialistkunskap inom ett specifikt område (Bryman, 2025).

Totalt deltog sex diplomerade hundförare från olika verksamheter såsom LSS, skola, psykiatri, HVB-hem, äldreomsorg och terapeutiskt arbete. Samtliga namn på hundförare och hundar är fingerade för att skydda deltagarnas anonymitet, i enlighet med Vetenskapsrådets etiska riktlinjer för forskning (Vetenskapsrådet, 2017; Henriksen & Vetlesen, 2003).

5.2 Presentation av intervjupersoner

Deltagare	Hund	Arbetsområde	Koppling till funktionshinderområdet/särskilt fokus
Sonja	Sach	LSS, demensvård, daglig verksamhet,	Lång erfarenhet av arbete med intellektuell funktionsnedsättning och kognitiv svikt inom LSS och demensvården. Arbetar med anpassning

		utbildare för social tjänstehund	av tempo, struktur och relationell trygghet för personer med nedsatt kognitiv förmåga. Har även erfarenhet av att bygga verksamheter för sociala tjänstehundar både kommunalt och privat.
Bengt	Siv	Psykiatri, hälso- och sjukvård, barnsjukhus, äldreomsorg	Möter personer med psykisk ohälsa och kognitiv sårbarhet kopplad till sjukdom, trauma och ålder. Beskriver hunden som en ”kollega” som hjälper till att reglera stress och emotionella tillstånd hos personer med nedsatt förmåga till verbal kommunikation.
Kalle	Pluto	Resursskola och HVB-hem	Arbetar med barn och ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och omfattande behov av struktur och förutsägbarhet. Hunden är integrerad i elevens vardag och dygnsstruktur med fokus på motivation, känsloreglering och relationsstöd.
Simon	Hampus	Terapeutiskt arbete med vuxna som utsatts för någon form av trauma	Arbetar med vuxna som ofta har traumarelaterade kognitiva svårigheter såsom stresskänslighet, dissociation och nedsatt affektreglering. Betonar ordlöst samspel och hundens roll i att skapa trygghet där verbal kontakt är svår. Stark etisk medvetenhet i mötet med sårbara grupper.
Eva	Frida Jack (Hugo och Freja avlidna hundar)	Skola, HVB, samtalsstöd, utbildare för social tjänstehund	Lång erfarenhet av arbete med barn och unga med olika funktionsnedsättningar och psykisk ohälsa. Ser hunden som en ”brygga” i relationellt arbete, särskilt när tilliten till vuxna är låg. Har tydligt fokus på riskbedömning, hundens arbetsmiljö och etiska gränsdragningar i arbete med utsatta grupper.
Linnea	Boy	Socialt arbete inom funktionshinder, psykiatri, våld i nära relationer, LSS.	Verksam inom funktionshinderområdet och möter personer med intellektuell funktionsnedsättning, trauma och psykisk ohälsa. Betonar hundens intuitiva roll i känsloreglering vid ångest och överväldigande affektlägen.

5.3 Genomförande av intervjuer

Underlaget till studien samlades in genom sex personliga, narrativa intervjuer där deltagarna gavs stort utrymme att fritt berätta om sina erfarenheter av att arbeta med social tjänstehund, utan att styras av fasta frågor eller förutbestämda svarsalternativ. Intervjuerna utformades enligt narrativ metod. Fokus ligger på

deltagarnas egna berättelser och hur erfarenhet uttrycks i den ordning och form som känns naturligt för den som berättar (Riessman, 2008).

I enlighet med forskningsetiska riktlinjer (Vetenskapsrådet, 2017) inhämtades muntligt samtycke före varje intervju och deltagarna informerades om att de när som helst kunde avbryta intervjun utan att behöva motivera varför. Henriksen och Vetlesen (2003) menar att respekt för deltagarnas integritet och autonomi är grundläggande i all kvalitativ forskning, särskilt när människors personliga erfarenheter står i fokus.

Intervjuerna genomfördes i miljöer som deltagarna själva valde, antingen i deras verksamheter, på café eller digitalt via Teams. Denna flexibilitet är förenlig med kvalitativ forskning där relationer, trygghet och kontext är centralt för att respondenten ska kunna uttrycka sig öppet (Bryman, 2025). Intervjuerna varade cirka 60 minuter.

Intervjuerna inleddes med öppna inbjudningar där deltagarna fick beskriva situationer eller möten som de själva upplevt som betydelsefulla. Under samtalet ställdes fördjupande frågor när det behövdes utan att styra innehållet. På så sätt kunde varje berättelse ta form i sin egen takt och utifrån deltagarnas egna prioriteringar.

Varje intervju spelades in med deltagarnas samtycke med hjälp av mobiltelefonens ”röstmemo”-funktion. Ljudfilerna fördes därefter över till transkriberingsverktyget TurboScribe, som användes för att skapa skriftliga transkriptioner av samtalen. Transkriberingen möjliggjorde en noggrann bearbetning av deltagarnas berättelser, vilket är centralt i en narrativ studie där fokus ligger på deltagarnas egna ord och erfarenheter (Riessman, 2008).

Varje intervju genererade mellan 12–14 sidor transkriberad text, vilket innebär att det totala empiriska materialet omfattade cirka 84 sidor berättelser. Detta omfattande material gav goda förutsättningar för att identifiera återkommande teman och mönster i enlighet med narrativ analys (Riessman, 2008).

I två av intervjuerna deltog även hundförarnas sociala tjänstehund. Detta gjorde det möjligt att observera samspelet mellan hund och hundförare i praktiken, vilket gav en djupare förståelse för den praktiska kontext som berättelserna utgick ifrån.

5.4 Analysarbetet i en narrativ studie med kvalitativ ansats

I enlighet med Rennstam & Wästerfors (2015) struktureras analysen i tre övergripande delar för kvalitativ analys; sortera, reducera och argumentera. Dessa steg skapar en systematisk och transparent bearbetning av det narrativa materialet och möjliggör en tydlig koppling mellan empiri, tolkning och teoretiskt ramverk.

Intervjumaterialet har sorterats genom att identifiera och organisera de delar av hundförarnas berättelser (narrativ) som beskriver

1. hundens meningsbärande roll för relationens betydelse för utvecklingen av samspel och kommunikativ förmåga hos personer med kognitiv funktionsnedsättning
2. betydelsen av samspelet mellan sig själv, hunden och den person de möter

De delar av materialet som inte hade direkt relevans för studiens syfte sorterades bort. I den argumenterande fasen sammanförs tolkningar till en analytisk berättelse där centrala teman och narrativa mönster analyserades i relation till studiens teoretiska ram. Detta steg innebär att formulera ett strukturerat argument som visar hur analysen har vuxit fram ur berättelserna, det empiriska materialet, och hur resultatet kan förstås av tidigare forskning och teoretiska perspektiv. Genom denna struktur blir analysarbetet både transparent och spårbart, då det tydligt framgår hur tolkningarna har grundats från intervjumaterialet (Rennstam & Wästerfors, 2015).

5.5 Metoddiskussion

Det kvalitativa, narrativa angreppssättet innebär både styrkor och begränsningar. En central styrka är att de sex intervjuerna resulterade i ett omfattande och detaljerat empiriskt material på ca 84 sidor transkriptioner. Detta gav fina berättelser om samspelet mellan hundförare, hund och person med kognitiva funktionsnedsättningar. Detta är i linje med Riessmans (2008) betoning av narrativa intervjuer som en metod för att fånga mening och erfarenhet genom faktiska berättelser.

Då detta är en kvalitativ studie blir antalet intervjuer begränsat. Under analysprocessen framkom dock tydliga likheter i deltagarnas berättelser, där centrala teman återkom genomgående i materialet. Senare intervjuer bidrog snarare till att fördjupa och bekräfta redan identifierade mönster än att tillföra nya, vilket indikerar på att empirisk mättnad uppnåtts inom ramen för studiens urval och syfte.

Under arbetet med analysen har jag personligen upplevt att det är en utmaning att fullt ut fånga de fina och nyanserade berättelser som hundförarna har delat med sig av. De relationella ögonblicken de beskriver är ofta subtila och känslomässigt laddade, vilket gör att det blir svårt att göra en rättvis analytisk text att återberätta. Detta är tydligt i Riessmans (2008) påpekande att narrativ analys alltid innebär en tolkning och det blir en viss förlust av berättelsernas ursprungliga historia. Trots detta har analysen strävat efter att så rättvist som möjligt tolka hundförarnas berättelser och samtidigt skapa en struktur som besvarar syftet i studien.

Utifrån denna tematiska bearbetning har tre huvudteman identifierats som belyser hundförarnas beskrivning av den sociala tjänstehundens betydelse i det relationella arbetet:

1. Hunden som relationsskapande brygga- när kontakt växer fram i det ordlösa
2. Hundförarens professionella roll i samspelet – när riktningen formas i ögonblicket
3. Hundens betydelse i situationer där samspel är särskilt komplexa

5.5.1 Forskarens positionering och reflexaktivitet

I denna studie har min egen position som forskare en viktig del av förståelsen för analysen. Jag har ett personligt engagemang i området och går sedan 2025 en utbildning till social tjänstehundshundförare tillsammans med min egen hund, med planerad examen 2026. I mitt arbete inom funktionshinderområdet har jag ofta

saknat hundunderstödda insatser och önskat att social tjänstehund varit ett naturligt inslag i arbetet.

Denna bakgrund har gett mig en närhet till fältet som sannolikt påverkat både intervjuerna och hur berättelserna tolkas. Förståelsen har samtidigt varit en tillgång genom att skapa förtroende och öppna upp för djupare samtal, något som ofta är en styrka i narrativ forskning (Riessman, 2008). Samtidigt innebär min position en risk för att egna erfarenheter färgar analysen. För att hantera detta har jag genom hela processen prövat mina tolkningar mot empirin och återkommande granskat mina egna antaganden och strävat efter att låta deltagarnas röster bli hörda och centrala i studien.

Genom att synliggöra min egen roll som forskare blir studien mer transparent, vilket är en central del av kvalitativ metod (Rennstam & Wästerfors, 2015). Detta bidrar till att läsaren kan förstå styrkor och begränsningar som följer när forskaren står i nära relation till det fält som undersöks.

5.6 Etiska överväganden

Etik är en grundläggande del av forskning där människor deltar, särskilt inom socialpedagogiskt arbete där relationer, makt och sårbarhet är närvarande. Som forskare och yrkesutövare krävs en medveten hållning präglad av respekt, ansvar och ödmjukhet. Henriksen och Vetlesen (2014) betonar att etik inte enbart handlar om principer och teori, utan även ett moraliskt ansvar i det verkliga mötet med människor. Detta innebär att regelbundet reflektera över den egna positionen, vara uppmärksam på maktobalanser i interaktionen, samt värna om brukarnas integritet, självbestämmande och värdighet. I en narrativ och interaktionistisk studie blir detta särskilt betydelsefullt, då berättelser formas i relation och i stunden.

I denna studie har dessa etiska principer varit vägledande genom hela forskningsprocessen. Under intervjuerna har jag medvetet strävat efter att skapa ett tryggt och respektfullt samtalsklimat där deltagarna själva får styra både tempo och omfattningen av det de vill dela med sig av. Jag har varit noga med att inte påverka deras berättelser, utan varit en aktiv lyssnare och låtit deras berättelser vara det som forma samtalet. Jag har även reflekterat över min egen roll som intervjuare och varit medveten om eventuell maktposition som kan uppstå i mötet. Genom utformning av frågorna och genom att vara tydlig med att deltagarna själva avgör vad de vill berätta har jag försökt eliminera denna obalans. Genom att eftersträva lyhördhet och att ge tid för eftertanke har jag strävat efter att stärka deras känsla av självbestämmande i intervjuerna.

Utifrån ett forskningsmetodiskt perspektiv ska etiskt övervägande genomsyra hela forskningsprocessen, från planering till publicering (Bryman et al. 2025). De centrala delar som tillämpas i denna studie är:

Informationskrav

Deltagarna informeras tydligt, både muntligt och skriftligt, om syfte, metod, tidsåtgång och hur materialitet skulle användas. Information gavs också om hur deras uppgifter skulle hanteras och om deras rättigheter som deltagare.

Samtyckeskrav

Deltagandet var helt frivilligt och baserades på informerat samtycke. Deltagarna informerades om att de när som helst, utan att ange orsak, kunde avbryta sitt deltagande fram till publicering av studien.

Konfidentialitet och anonymitet

Alla personuppgifter behandlas med sekretess. Fingerade namn används för både hundförare, hundar och de personer som omnämns i intervjumaterialet. Vid transkribering har identifierande detaljer tagits bort för att säkerställa att enskilda personer inte kan kännas igen.

Nyttjandekrav

Det insamlade materialet används enbart för denna studie och kommer inte att användas för andra syften. Efter avslutad examination raderas ljudfiler och annat insamlat material enligt gällande riktlinje. Den färdiga uppsatsen publiceras i DiVA (Malmöuniversitets publikationstjänst). Studien utformas så att enskilda personer inte kan identifieras och citat används med omsorg för att bevara deltagarnas integritet.

Tillsammans visar dessa perspektiv att etik och metod är nära sammanflätade. Som forskare behöver man förhålla sig till ansvar, makt och omsorg om de personer som medverkar i studien (Henriksen & Vetlesen 2014; Bryman et al. 2025).

6. RESULTAT OCH ANALYS

Utifrån ett interaktionistiskt perspektiv är syftet med denna studie att studera hundförarens erfarenhet av sin sociala tjänstehunds betydelse i det relationella arbetet med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar. Studien fokuserar på hundförarens upplevelse av hundens inverkan på samspel, kommunikation och relationell utveckling i mötet. Även om hundförarnas berättelser hämtas från olika verksamheter rör samtliga möten personer med kognitiva funktionsnedsättningar, ibland kombinerad med psykisk ohälsa eller åldersrelaterad kognitiv svikt.

1. Hur beskriver hundföraren hundens meningsbärande roll för relationens utveckling i arbetet med personer med kognitiv funktionsnedsättning?
2. Hur upplever hundföraren att hunden inverkar på utvecklingen av dels samspel, dels kommunikation med personer med kognitiv funktionsnedsättning?
3. Hur tolkar hundförare samspelet mellan sig själv, hunden och den personen de möter i situationer där kommunikation riskerar att brista?

6.1 Hunden som relationsskapande brygga – när kontakten växer fram i det ordlösa

Detta tema visar hur den sociala tjänstehunden fungerar som en relationsskapande brygga i möten där kommunikationen riskerar att brista. I hundförarnas berättelser framträder återkommande mönster, särskilt vad gäller hundens förmåga att läsa av personer och öppna upp för kontakt som en central del av det relationella arbetet.

Det som hundförarna beskriver i detta avsnitt ligger nära de erfarenheter som Karlberg & Eriksson (2018) sammanfattar i sin bok om sociala tjänstehundar. Författarna betonar att effekterna som lyfter bygger på hundförarnas egna återberättelser från praktiken. De skriver; *"Här beskriver vi några av vinsterna med och effekterna av sociala tjänstehundar som vi sett och fått återberättande för oss"* (Karlberg & Eriksson, 2018, s. 26). Bland dessa vinster nämns bland annat minskad ångest och oro, ökat mod, stärkt motivation och social förmåga men även ökad vilja att interagera med personal och andra i omgivningen. Författarna lyfter även hur arbete med social tjänstehund kan bidra till stärkt uppmärksamhet och andra kognitiva förmågor. I hundförarnas återberättade berättelser i denna studie framträder dessa effekter som något som växer fram i relationen och i det ordlösa samspelet, snarare än uttalade mål.

När hunden hittar sprickan i skölden

I hundförarnas berättelser återkommer en gemensam erfarenhet av att det ofta är hunden som skapar den första kontakten i mötet. Inte genom ord eller uppmaningar, utan genom subtila och ordlösa skiftningar som förändrar stämningen i rummet. Det är dessa mikroögonblick som påverkar hur hunden responderar i samspelet. Innan personen har hunnit dra sig undan, innan skyddande strategier hunnit ta form, uppfattar hunden en öppning – en liten spricka som gör relationen möjlig.

En av hundförarna beskriver hur hunden närmar sig i ett möte där personen annars dragit sig undan: *"Hon satt alltid med luvan uppdragen. Ingen ögonkontakt, inga ord. Men hunden gick fram och stack försiktigt in nosen under luvan."* Den typen av ordlösa möten som hundförarna beskriver återkommer i flera berättelser och sammanhang. I dessa situationer handlar samspelet inte om problemlösning eller dialog, utan om att någon stannat kvar i närheten när orden saknas. Denna erfarenhet fångas i den relationsbeskrivning som Karlberg och Eriksson (2018) ger av samspelet mellan människa och hund: *"Du är ledsen. Känner dig missförstådd och ensam. När ångesten har dig i sitt kraftigaste grepp så kommer någon igen. Den fuktiga nosen sluter upp vid din sida. Den mjuka pälsen har gott om plats för både tårar och ångest."* (s. 6). Beskrivningen kan förstås som ett sätt att sätta ord på det som i hundförarnas berättelser ofta förblir just ordlöst. Hunden möter utan krav på förklaring och erbjuder närvaro snarare än samtal. På så sätt framträder hundens närvaro som en central del av dess funktion som relationsskapande brygga i situationer präglade av ensamhet, ångest och upplevelser av att inte bli förstådd.

I de verksamheter där hundförarna arbetar, exempelvis skola, LSS, demensvård, psykiatri och terapeutiska miljöer, möter de ofta människor som bär på olika former av skydd i samspelet. Detta kan ta sig uttryck i trötthet inför sociala krav, oro inför oförutsägbara situationer eller tidigare erfarenheter av att inte bli förstådd. Cederlund och Berglund (2017) beskriver hur människor i sociala sammanhang ofta bär med sig en ständig medvetenhet om den andres blick och skriver att *"det finns få situationer där hon inte har en uppfattning om hur hon uppfattas utifrån"* (s. 59). Hundförarna beskriver hur den sociala tjänstehundens närvaro i sådana situationer kan erbjuda en annan ingång till samspel än den professionella samtalspartnern själv kan skapa, vilket ligger nära relationell forskning om betydelsen av lyhördhet för det som sker innan orden kommer (Cederlund & Berglund, 2017).

När kontakten börjar i det ordlösa

Hundförarna beskriver hur det första tecknet på att mötet håller på att förändras sällan syns i ord utan i kroppen. Dessa förändringar tar sig uttryck i knappt märkbara rörelser, förändringar i andning, blick eller kroppsspänning. Det är dessa finstilla skiften som den sociala tjänstehunden ofta reagerar på innan någon annan gör det, och där kontakten börjar ta form. Simon som arbetar i en terapeutisk verksamhet med hunden Hampus, beskriver samtalen som långsamma och sköra, där mycket av arbetet sker i pauser snarare än i det som sägs. Hampus uppmärksammar ofta förändringar i minspel och kroppsligt uttryck innan Simon själv: *"Han [Hampus] märker ju att det är omöjligt... han tittar på mig och då kan jag nicka. Det räcker. Och så går han fram."* Det är i dessa ögonblick, när personen enligt Simon *"liksom låser sig"*, som Hampus inleder en rörelse genom att resa sig, förändra riktning eller sätta sig närmare. För en utomstående kan detta framstå som obetydliga mikrohandlingar, men för Simon fungerar de som tydliga tecken: *"Det är som att han ser det innan jag ens hinner tänka tanken."* Genom att svara på dessa subtila signaler bidrar hunden till att skapa en annan rytm i rummet, där det blir möjligt att stanna kvar i kontakten i stället för att dras bort av överväldigande känslor.

Simon berättar också om en händelse som utspelade sig i slutet av ett samtal, när personen var på väg att lämna rummet. Mötet hade varit stilla och trevande, och Simon upplevde att något "skavde" utan att kunna sätta ord på vad. I detta läge ställde sig Hampus och skällde, backade och tittade; som om han uppfattade något som ännu inte hade blivit synligt. Personen valde ändå att gå, men vid nästa möte beskrev hon en känsla av osäkerhet. För Simon blev det då tydligt att Hampus hade reagerat på ett känslotillstånd som varit för skört för att uttryckas i stunden. I möten som detta framträder hundens roll som mer än närvaro. Genom sitt agerande deltar hunden i samspelet på ett sätt som gör det möjligt för hundföraren att förstå sådant som annars hade förblivit dolt. Dessa små öppningar i skiftet mellan det ordlösa och det som kan sägas utgör en bro som hunden ofta hinner lägga ut innan någon annan märker att den behövs. Liknande erfarenheter återkommer även hos andra hundförare. När rum, personer och situationer ser olika ut är det ofta hundens tysta initiativ som gör att relationen kan få fäste där kommunikationen annars riskerar att glida dem ur händerna.

I de miljöer där Sonja arbetar, LSS-boendet, daglig verksamhet och demensavdelningar beskriver hon att mycket av det relationella arbetet sker i det som nästan inte märks. *"Små saker"*, som hon säger. Det kan vara en person som plötsligt blir tyst, *"en kropp som sjunker ihop några centimeter"*, en blick som dras undan innan den hinner möta hennes. Det är vardagsskiften som inte alltid väcker uppmärksamhet hos andra, men som hon lärt sig att läsa som tidiga tecken på att en känsla håller på att förändras. Det är också i dessa ögonblick hon ser hur hunden Sach ofta är den som reagerar först. Sonja berättar om en morgon i den dagliga verksamheten där en person haft en svår start. Orden var få, men energin i rummet bar på något spänt. Blicken vandrade mellan dörren och golvet som om kroppen letade efter en utväg. Sonja hann bara tänka att något höll på att glida undan innan Sach förändrade sitt tempo, tog några små steg och placerade sig på ett avstånd som inte bad om något, men inte heller lämnade personen ensam; *"Ibland ser hon något innan jag gör det"*. Sonja beskriver hur det ofta är just de mikroskopiska förändringarna som avgör hur mötet ska fortsätta. I dessa stunder orienterar sig Sach efter minspel och små kroppssignaler, sådana som Sonja säger att hon ibland inte uppfattar förrän hunden redan svarat på dem; *"När energin i rummet skiftar, skiftar Sach också"*. Ett av Sonjas exempel handlar om en person

som egentligen behövde komma ut och röra på sig men som vägrade varje gång Sonja försökte föreslå det. Inga argument eller planer hjälpte. Men när hon en dag sa *"Sach behöver röra på sig, vill du följa med?"* hände något. Motståndet föll i samma sekund och personen reste sig. *"Man kan många gånger gå via hunden... det blir inte riktat mot dem, det blir mindre krav."*

För Sonja är det just detta, att hunden avlastar den sociala tyngden i mötet, som gör relationen möjlig. Hunden förändrar riktningen i rummet, inte genom att agera stort, utan genom att förändra det Sonja kallar *"känslan mellan oss"*. Det är också därför hon säger att hon alltid måste ha uppmärksamheten riktad mot både personen och hunden. Hon betonar också att hundens signaler ibland är så snabba att de nästan tar henne på sängen. Det kan vara en liten suck, en blick åt sidan eller en trötthet i steget. *"Visar hunden trötthet... signaler på trötthet, så har jag rätt att avbryta precis när som helst."* Det handlar inte enbart om hundens välfärd, utan också om att hundens trötthet ofta speglar något i situationen; att personen börjar bli överväldigad, att stämningen blir för tät, eller att mötet behöver en paus. När Sach markerar det kan Sonja anpassa tempot eller avsluta innan det brister.

När Sach interagerar i en spänd situation beskriver Sonja att mötet nästan *"andas ut"*. Det sker ingen dramatik, ingen tydlig vändpunkt, men samspelet mjuknar. En blick vågar landa, och det är då Sonja säger: *"Han ser saker jag själv missar... det allra minsta, det som betyder mest"*.

Sonjas sätt att arbeta visar hur den sociala tjänstehunden fungerar som en *"relationsskapande brygga"* just genom att svara på det som ligger i det ordlösa. Det är inte hundens handlingar i sig som öppnar relationen, utan den förändring hunden skapar i samspelets rytm. Sach möter det sköra innan det blir för stort, och gör det möjligt för Sonja att möta personen där den befinner sig, inte där personalen eller situationen kräver att hen ska vara. Det är en process där lugnet i hundens kropp blir en del av relationens bärande struktur, där hunden genom sin närvaro gör mötet mindre kravfyllt och gör det mer möjligt att stanna i mötet. Det Sonja beskriver ligger nära Cederlund och Berglunds (2017) förståelse av relationellt arbete, där lyhördhet inför subtila skiftningar i kropp och stämning är centralt. Det är i dessa små rörelser, som Sonja beskriver *"innan orden kommer"*, som relationen formas. I Sonjas berättelse blir hunden en del av detta känsliga lyssnande, en aktör som gör det outtalade möjligt att uppfatta.

Samtidigt speglar Sachs beteende det Rugaas (2020) beskriver som hundens lugnande signaler: små nästan omärkliga markeringar som reglerar avstånd, energi och kontakt på ett sätt som hjälper både människor och hundar att hålla samspelet mjukt. Sach använder just dessa signaler för att guida Sonja i mötet, inte genom att styra, utan genom att visa. I detta blir hunden inte bara en del av arbetssättet, utan en relationell följeslagare som öppnar vägen in i kontakt när kommunikationen annars riskerar att spricka.

6.2 Hundförarens professionella roll i samspelet – när riktningen formas i ögonblicket

Även detta tema rör hundförarnas berättelser om möten med personer med kognitiv funktionsnedsättning, där personernas svårigheter att tolka vad som händer i en situation, uttrycka sig eller reglera sina känslor påverkar samspelet och ställer särskilda krav på hundförarens professionella roll.

I hundförarnas berättelser framträder att samspelet inte enbart sker mellan människa och hund utan formas i en triad där personen, hunden och hundföraren tillsammans skapar relationen. Hundförarens professionella roll framträder som central i detta tredelade samspel, då det är hundföraren som håller rummet, tolkar

hundens signaler och anpassar arbetet efter den andra personens behov. I mötets skiftning fungerar hundföraren ofta som en kompass som hjälper samspelet att hitta rätt riktning. Detta ligger nära det relationella arbetets grundprinciper om tydlighet, lyhörddhet och förutsägbarhet (Cederlund & Berglund, 2017). I denna triad blir det tydligt att den sociala tjänsthunden inte verkar ensam. Hundens avläsning och intuition vävs samman med hundförarens professionella omdöme och det konkreta arbetet formas i mötet mellan deras respektive kompetenser. I följande avsnitt synliggörs hur hunden fungerar som en relationsskapande brygga, men också hur hundförarens agerande är det som ger riktning, trygghet och hållbarhet åt samspelet.

Hunden som relationsskapande brygga i triaden - där små signaler öppnar kontakt

Hundförarna i intervjuerna betonar att den sociala tjänsthunden aldrig arbetar ensam utan alltid verkar i ett samspel där både hund och hundförare bidrar med olika delar av den relationella processen. Hundförarnas berättelser visar hur triaden; hundföraren, hunden och personen, skapas och formas i stunden. Här vävs hundens naturliga avläsning av små signaler samman med hundförarens professionella lyhörddhet och det konkreta arbetet blir ett resultat av denna gemensamma samverkan.

Sonja beskriver att hon alltid befinner sig i ett tredelat fokusfält där hon behöver hålla uppmärksamheten riktad både mot hunden Sach och personen hon möter; *”Det handlar om triangeln - hundförare, hund och tredje person. Jag måste ha fokus på båda samtidigt”*. Hon berättar hur små minspel, mjuka rörelser och korta blickar från Sach visar henne när något skiftar i rummet; *”Ibland ser han något innan jag gör det”*. I dessa ögonblick blir Sonjas professionella omdöme avgörande. Hon behöver tolka hundens spontana respons och omsätta det till en trygg och stödjande handling som personen kan ta emot. Det är där Sonjas roll som relationsbärare i triaden blir tydlig, det är hon som översätter hundens intuition till mänskligt bemötande och som genom sina val formar riktningen centralt.

Bengt beskriver hur hunden Siv ofta är den första som fångar upp när något håller på att förändras. Siv läser av signaler som är så subtila att Bengt säger att han ibland hade missat dem själv om det inte vore för henne; *”Man måste hela tiden vara observant på vad hunden gör... hon ser ofta mer än vad vi gör”*. *”Ibland vet hon exakt vem som behöver henne mest just då”*. Det kan vara en person som stelnar till eller någon annan för ögat knappt märkbar signal. När Siv positionerar sig nära någon, riktar sin kropp eller stannar upp i steget, tolkar Bengt detta som en signal om att något pågår under ytan; *”Hon ser saker jag själv missar”*. Här blir Bengts roll i triaden tydlig, det är han som måste tolka vad hundens markering betyder och omsätta den i ett professionellt, tryggt bemötande. Hunden öppnar, men det är hundföraren som avgör hur öppningen skall tas emot, som den som håller nyckeln till hur samspelet kan fortsätta. Detta kan förstås av det Rydén (2024) beskriver som hundens förmåga att uppmärksamma små förändringar i ton, rytm och närvaro. I ett interaktionistiskt perspektiv kan denna förmåga dock förstås mindre som en tolkning av känslor och mer som en del av dessa. Olson och Petitt (1995) benämner att sensorisk vaksamhet innebär att vara uppmärksam på vad man ser, hör och känner i mötet. Genom denna sensoriska vaksamhet blir samspelet möjligt att förstå som en pågående kalibrering, där uppmärksamheten riktas mot det som just håller på att ta form mellan deltagarna. När hunden

förändrar sin position, stannar upp eller söker närhet skapas en mötespunkt där något i samspelet blir synligt innan det kan uttryckas i ord. Hundförarens uppgift blir då inte att tolka det inre tillståndet hos den andra, utan att hålla sammanhanget så att mötet förblir tryggt och möjligt att bära. På så sätt framträder hundens vaksamhet och hundförarens professionella omdöme som sammanvävda delar av samma process.

Kalle arbetar både i resursskola och HVB-verksamhet, sammanhang där han ofta möter unga som pendlar mellan nyfikenhet, motstånd och stark känslighet för krav. I dessa möten beskriver Kalle att hunden Pluto ofta är den som tar första steget; snabb, glad, ivrig och sällan rädd för att närma sig. Denna energi hos Pluto är en styrka, men samtidigt något som kräver ett erfaret och närvarande ledarskap; *"Pluto kan vara väldigt ivrig ibland. Jag måste plocka upp den energin och göra den pedagogisk, annars blir det bara för mycket"*. Kalle beskriver hur Pluto ibland kastar sig in i en situation med en entusiasm som kan öppna upp ett möte; men som också kan bli överväldigande om den inte hålls i rätt riktning. Det är här Kalles professionella roll blir tydlig. I samma ögonblick som Pluto rör sig framåt måste Kalle känna av rummet, personen och stämningen och forma hundens initiativ till något som blir möjligt att ta emot. Han uttrycker det som att *"Pluto öppnar, men jag leder"*. Det Kalle beskriver är ett finstämt samspel mellan spontanitet och struktur. Pluto kan skapa motivation, rörelse och kontakt, men det är Kalle som bedömer hur mycket, hur nära, hur snabbt och för vem. Han läser av elevens blick, axlar, kroppsspråk och stämningsläge samtidigt som han följer hundens impulser.

I just denna balans mellan att tillåta hundens initiativ och samtidigt hålla det på en pedagogiskt passande nivå ligger Kalles yrkesmässiga skicklighet. Han blir den som håller ramen när hunden väcker intresset, den som översätter hundens energi till en stödjande och hanterbar situation för personen framför honom. Här blir hundförarens roll i triaden tydlig; Pluto kan öppna dörrar, men det är Kalle som håller nyckeln och avgör hur öppningen ska användas i mötet.

Simon beskriver hur samspelet med hunden Hampus bygger på små och återkommande signaler mellan dem, som ett tyst språk som vuxit fram över tid. I dessa möten, där människor ofta bär på starka känslor eller har svårt att formulera det som pågår, blir samspelet mellan hundförare och hund särskilt finstilt. Simon berättar att Hampus ofta är den som markerar först när något i rummet håller på att förändras. Det kan vara en person som tappar fokus eller plötsligt går in i sig själv. Den första signalen kommer sällan i ord, den kommer i hundens blick: *"han tittar på mig och jag nickar, då vet han att han ska gå fram"*. Denna korta rörelse beskriver Simon som en central del av deras samarbete. Hampus kan initiera kontakt, men det är Simon som avgör om tidpunkten är rätt. Han förklarar att mycket av hans professionella roll handlar om att läsa av både personen och hunden samtidigt och att hans egna mikrohandlingar, en blick, ett andetag, ett nästan omärkligt nick, styr samspelets riktning. När Hampus går fram gör han det med en stilla och respektfull närvaro som Simon ofta ser lugna den som sitter framför honom. I samtal där känslor börjar svämma över kan Hampus lägga en tass i knät eller luta sig lätt mot personen, men alltid först efter Simons subtila godkännande. Här beskriver Simon själv kärnan i sin professionella roll; *"Han kan se det... med det är jag som avgör"*. Det är i detta ordlösa samspel som hundförarrollen blir tydlig. Simon behöver hålla rummet, reglera tempot och säkerställa att hundens närmande blir möjligt att ta emot. Hunden öppnar ofta kontakten; men det är Simons beslut som gör öppningen trygg, hållbar och

meningsfull för personen framför honom. Precis som hos de andra hundförarna handlar Simons professionalism om att läsa av det finstiltta och bära samspelet vidare i rätt stund. Hampus tar initiativet, men Simon bär nyckeln till hur mötet ska formas.

Eva arbetar i skolmiljöer och i behandlande sammanhang där hon möter barn, unga och vuxna som ofta bär på starka känslor eller har svårt att reglera dem. Hennes berättelser präglas av en känslighet inför hur hunden Frida arbetar och framför allt av det ansvar hon som hundförare har att både skydda och styra samspelet. Där andra beskriver hundens intuition, beskriver Eva den också som något som måste *"hållas inom en trygg ram"*.

Hon berättar att Frida ofta går in i mötet med stor vilja att hjälpa, en vilja som ibland blir för intensiv: *"Hon vill gärna hjälpa... men det är jag som ser helheten"*. Eva förklarar att hundens empati *"ibland går för djupt"*, särskilt i möten där den andra personen har tunga erfarenheter eller befinner sig i starkt emotionell stress. I dessa lägen måste Eva vara den som bromsar, även när hunden själv vill fortsätta. Det är inget hon beskriver som ett hinder, snarare som en central del av yrkesansvaret: *"Jag måste värna både för henne och personen. Det är mitt jobb"*.

Eva beskriver en situation där hon träffade en tioårig flicka som under lång tid knappt pratade, varken hemma eller i skolan. När Eva började möta flickan tillsammans med hunden Frida fanns inget uttalat mål om förändring, utan fokus låg på att skapa ett tryggt och förutsägbart sammanhang. Under sex veckor kom flickan vid varje tillfälle, främst för att få träffa hunden. Flickan öppnade sig först för Frida, långsamt och försiktigt, och började sedan prata även med Eva. Det var en förskjutning som inte hade varit möjlig utan att Eva hela tiden höll kontakten trygg och tydlig för båda parter. *"Hon kom alla de gångerna ... och innan vi slutade bad hon att hon ville få visa hunden för sina klasskamrater."* När flickan till slut bad om att få visa Frida för sina klasskamrater, beskrev Eva det som ett ögonblick där hundens och hundförarens arbete möttes; Frida gav modet, och Eva riktningen. Eva beskriver hur detta blev ett avgörande ögonblick, inte för att något pressades fram, utan för att förutsättningarna hade fått mogna i flickans egen takt. Flickan började prata mer, visa stolthet och ta plats inför andra. Här framträder hundens betydelse inte som något som bryter igenom motstånd, utan som något som långsamt bär relationen tills mod kan växa fram. För Eva blir detta ett tydligt exempel på varför arbetet aldrig kan forceras. Den relationella närvaro som hunden bidrar med kan inte krävas fram; den behöver tid, trygghet och omsorg för att få verka.

Eva berättar också om ett möte med en vuxen kvinna där övningar i mindfulness och andning vanligtvis också ledde till svåra återupplevelser av trauman. När hundarna Frida och Jack lade sig bredvid henne förändrades allt. *"Det funkar. Jag andas med Jack, sade hon... och hon höll handen på hans bröstkorg medan hon strök Frida med den andra"*. Trots att kvinnans ångest var påtaglig låg hundarna helt stilla. Eva beskriver detta som en situation där hon måste vara extra uppmärksam, inte bara på kvinnan, utan på hundarna, så att deras lugn inte blev en belastning. *"Hundarna måste ha känt hur mycket ångest det var... och ändå ligger de lugnt och andas så där. Det är så fint"*.

I andra situationer beskriver Eva hur Frida och Freja fungerar bäst i möten med sorg eller ledsenhet, medan hundarna Hugo och Jack ofta tar sig an mer problemlösande uppgifter. För Eva är detta inte en slump; det är ett professionellt ställningstagande: *"Frida och Freja är fantastiska när någon är ledsen... men det är Hugo och Jack, de som löser problem"*. Det är hennes ansvar att välja rätt hund

till rätt situation, hitta rätt matchning och se till att varje hund får arbeta utifrån sin egen personlighet och begränsning.

Här blir hennes professionella roll tydlig, hon ser inte bara personen, utan också hundens känsloläge, ork, historia och arbetsstil. Ett av de mest vardagliga men samtidigt mest talande exemplen är när Eva beskriver hur Frida arbetar med killar som gömmer sig under luvor: *"Hon gav sig inte... tittade upp under luvan och bara: 'hallå', och luvan åkte av"*. Det är ett sådant ögonblick där hundens mjukhet bryter igenom försvarsreaktioner som annars är svåra att nå med ord. Men även här är det Eva som håller balansen, skapar tryggheten och avgör när hunden ska fortsätta eller vila. För Eva är förarrollen både känslomässig och etisk. Hon säger: *"Hunden är verkligen en brygga... jag blir bättre på mitt jobb av det"*. Och samtidigt: *"Det är en varm och fin relation som vi tvåbenta inte har"*. I dessa ord ligger hennes professionella förståelse av att hunden bär mycket av kontakten men att hundföraren bär ansvaret för att både människa och hund förblir trygga.

Linnea arbetar inom funktionshinderområdet och i miljöer där personer ibland befinner sig i stark känslomässig överbelastning eller förlorar fotfästet i stunden. I sitt arbete beskriver hon hur hunden Boy ofta är den första som markerar när något håller på att förändras i samspelet. Hennes erfarenheter från både häst- och hundassisterat arbete gör henne extra uppmärksam på just de små signalerna, det som nästan inte märks men som betyder mycket. Linnea berättar: *"Det är som att han känner av de där små spänningarna... ibland innan personen själv gör det"*. När Linnea ser detta, vet hon att hon själv behöver justera sitt sätt att möta personen; *"Det händer något i honom... och då vet jag att jag måste ändra mitt sätt att möta personen."* I dessa stunder beskriver Linnea Boy som en *"förlängning av hennes sensibilitet"*. Han ger henne de första tecken på att tempot behöver sänkas, att rösten bör mjukna eller att personen behöver mer utrymme. Det är inte hunden som avgör, det är kombinationen av hans signaler och hennes yrkesmässiga tolkning som gör att mötet kan stanna på en trygg nivå och ibland, säger Linnea, öppnar Boy bara en ytterst liten glipa i samspelet, en kort sekund där personen är mer mottaglig, mer närvarande eller vågar titta upp. Hon beskriver dessa ögonblick som något mycket skört; *"Han visar mig när jag ska sakta ner, och när jag ska låta personen vila lite i kontakten"*. Boy öppnar en liten, känslig glipa in till en persons inre och det är Linnea som varsamt måste avgöra hur länge hon får kika in, utan att pressa, utan att forcera, bara ta emot det personen orkar visa just då.

Genom förarnas berättelser framträder hundförarens roll som den sammanhållande länken i triaden. Hunden öppnar ofta relationen genom att fånga upp sådant som ligger under ytan, men det är hundföraren som tolkar signalerna, håller rummet och avgör hur hundens initiativ ska tas emot. Ibland fungerar hundföraren som en kompass, ibland som den som håller nyckeln till hur öppningen ska användas och ibland som den som med varsamhet kikar in genom det nyckelhål som hunden skapat. Detta ligger nära Cederlund & Berglunds (2017) syn på relationellt arbete som något som formas i små skiftningar, där trygghet och lyhördhet byggs i samspelet. Samtidigt stödjer Avby (2015) förståelsen av professionellt omdöme som ett situationsbundet och relationellt hantverk, där yrkesskicklighet formas i stunden. Även om Broström & Helsing, (2020) inte studerar sociala tjänstehundar, visar deras analys av relationellt arbete hur professionella ofta utgör den sammanhållande länken i möten mellan flera aktörer. Deras resonemang kan därmed hjälpa till att förstå hundförarnas roll i triaden, att hålla riktning, skapa trygghet och värna etiken i samspelet. I förarnas

vardag blir detta tydligt; hunden initierar och personen svarar, men det är hundföraren som håller ihop samspelet och gör relationen möjlig att bära tillsammans.

Professionellt ansvar och etiska gränser i samspelet

I hundförarnas berättelser framträder hundförarens ansvar som särskilt betydelsefullt i möten där samspelet riskerar att bli överväldigande, inte minst i möte med personer med kognitiv funktionsnedsättning där reglering av tempo och intensitet kan vara svåra. Simon återkommer till vikten av tydliga ramar för hundens arbetsdag och beskriver hur arbetspassen alltid är avgränsade i tid: *”När vi jobbar här så är det ju en timme ungefär. Och sedan jobbar han inte mer den dagen.”* För Simon handlar detta inte enbart om struktur, utan om en förståelse för hur hunden tar in andras känslolägen och påverkas av dem. När ramarna är tydliga skapas bättre förutsättningar för ett samspel som är möjligt att ta emot, särskilt i när den personen som möts har begränsade möjligheter att själv reglera kontakten eller uttryck om något blir för mycket.

Bengt beskriver liknande erfarenheter när han säger att *”en hund blir mycket mer trött än vi... den tar in allt i rummet.”* I möten där oro, ångest eller starka affekter präglar situationen blir det Bengts ansvar att avgöra om samspelet ska fortsätta. *”Jag måste ändå känna efter... är det lämpligt? Det är jag som måste avgöra det.”* Här framträder hundförarens omdöme som avgörande för att skydda mötet från att eskalera, särskilt i situationer där personer med kognitiv funktionsnedsättning har svårt att signalera sina gränser på ett tydligt sätt.

Sonja beskriver sitt ansvar på ett närliggande sätt och betonar vikten av att tydliggöra hundens villkor även i verksamheter där flera aktörer är involverade. Hon lyfter hur hon behöver vara beredd att avbryta samspelet när hunden visar tecken på trötthet, och hur detta ibland kräver att hon förklarar och förankrar sitt ställningstagande i arbetsgruppen. I möten med personer med kognitiv funktionsnedsättning, där vardagen ofta präglas av fasta scheman och förväntningar, blir denna möjlighet att stanna upp särskilt viktig för att samspelet ska förbli tryggt och begripligt.

I hundförarnas berättelser framträder ett tydligt och återkommande mönster: Att arbeta med social tjänstehund vilar på hållbara rutiner, etisk lyhördhet och en arbetsmiljö där hunden kan känna trygghet, igenkänning och förutsägbarhet. Förarna beskriver hur hundens välbefinnande inte ligger vid sidan av arbetet, utan utgör själva grunden för allt som sker i mötet. När hunden mår bra kan relationer ta form; när den inte gör det förändras hela samspelet (Karlberg & Eriksson, 2018; Socialstyrelsen, 2024; Lidfors et al., 2021). Att skydda hundens arbetsmiljö framstår som en självklar del av yrkesrollen. Förarna beskriver hur de planerar sina dagar med omsorg. Arbetspass avgränsas, miljöer förbereds och varje möte betyder lyhörd avvägning mellan det som måste göras och hundens signaler. Hundens välbefinnande blir därmed inget tillägg, utan en förutsättning för att mötet ska upplevas som tryggt och meningsfullt. När hunden är utvilad, känner igen miljön och kan lita på att hundföraren håller den trygg, kan den kliva in i rummet med den mjukhet och närvaro som gör att relationen kan växa (Rugaas, 2020).

Att arbeta hållbart med social tjänstehund innebär enligt förarna inte bara att kunna möta andra, utan också att veta när arbetet måste avbrytas. I berättelserna framträder detta som en central del av yrkesetiken. Hundföraren bär ansvaret för

att läsa situationen, lyssna till hunden signaler och sätta gränser även när det finns förväntningar eller önskemål om att fortsätta. I förarnas berättelser framträder hunden inte som ett redskap, utan som en levande kollega och en levande närvaro som bär både stämning och tempo i rummet. Det relationella arbetet kan enligt förarna aldrig fungera om hunden inte är i balans och känslomässigt tillgänglig (Karlberg & Eriksson, 2018; Rugaas, 2020). Omsorgen om hunden är inte en parallell uppgift, utan det som bär hela det relationella arbetet och gör mötet möjligt att stanna i på ett meningsfullt sätt. I hundförarnas berättelser framträder det relationella arbetet som ett hantverk, där hundens välbefinnande utgör den grund som hela mötet vilar på.

6.3 Hundens betydelse i situationer där samspel är särskilt komplexa

I hundförarnas berättelser framträder ett återkommande mönster i de situationer där samspel är som mest skört, där känslor svämmar över eller där kommunikationen stänger ner, blir hunden ofta den aktör som stabiliserar rummet. Det handlar om möten präglade av ångest, trauma, oro, isolering, undvikande och känsloläge nära bristningsgränsen, situationer där ord inte räcker och där människornas egna strategier inte längre bär. I följande avsnitt analyseras hundförarnas berättelser utifrån ett relationellt och narrativt perspektiv. Fokus ligger på att inte förklara hundens syfte i sig, utan på vad som sker i mötet när hunden är en del av det relationella samspelet. De teoretiska utgångspunkterna används som ett stöd för att belysa hur närvaro, tempo och stabilitet påverkar förutsättningarna för möte i situationer där samspel är särskilt sköra (Broström & Helsing, 2020; Riessman, 2008).

Sonja berättar om en äldre kvinna som efter ett fall inte vågade sätta sig upp. Rummet var laddat av rädsla och smärta och Sonja uppfattade att kvinnan hade fastnat i ett känslotillstånd som var svårt att bryta. Det var Sonjas hund Sach som förändrade situationen; *"Hunden blev ett sätt att skifta hennes uppmärksamhet så hon vågade försöka"*. Genom att rikta kvinnans fokus bort från rädslan och in i hundens lugna närvaro skapades ett skifte. Det tidigare låsta i kvinnan mjuknade och hennes andning blev lugnare. Sonja kunde gradvis hjälpa kvinnan som tidigare inte vågat försöka. Hundens roll blev ett lugn som *"smittade av sig"*. Detta gjorde det möjligt för kvinnan att lämna rädslögonblicket och återknyta kontakten med sin egen kropp. I Sonjas beskrivning framträder det hur hunden Sach blev ett ankare i en känslostorm, något stadigt att vila i, som gjorde att kvinnan slutade fara mellan rädsla och tvekan och i stället våga ta det första lilla steget vidare.

Bengt beskriver hur hunden Siv har en särskild förmåga att uppfatta oro, ångest eller psykisk smärta; *"Hunden läser av ångesten, mycket snabbare än jag"*. När en person drabbas av ångestpåslag eller starka inre spänningar är det ofta Siv som närmar sig först, ibland bara genom att lägga sig nära eller luta sin kropp mot personen. Bengt berättar att dessa små rörelser ofta bryter en upptrappning; *"Hon känner när det håller på att brista och då går hon fram, precis innan"*. För Bengt blir hunden Siv en sorts *"tidig varningssignal"*, som gör att han hinner agera lugnande innan situationen riskerar att eskalera. För Bengt blir Siv en tidig påminnelse om att förankra lugnet innan situationen eskaleras och ger honom möjlighet att möta personen innan stormen tar över.

Kalle beskriver hur vissa elever drar sig undan all kontakt, hur de stänger dörren om sig själva eller väljer tystnad som skyddar när kraven känns stora. Kalle minns

en situation där en elev vägrade lämna sitt rum. Inga uppmaningar hjälpte och varje försök till samtal gjorde situationen ännu mer låst. Det var först när Kalles hund Pluto kom in i rummet som något skiftade; *"Hunden ser man som ett verktyg till motivation, men också till att bryta barriärer"*. Kalle beskriver hur Pluto bara stod där en stund, väntade och viftade lite försiktigt med sin svans. Den lekfulla energin var inte riktat som ett krav, utan som en försiktig inbjudan. Efter en stund valde eleven att följa med ut, inte för att Kalle bad om det utan för att Pluto visade vägen. I Kalles berättelse blir det tydligt hur hundens närvaro kan skapa rörelse i det som annars står helt still. Pluto förändrade inte situationen genom att forcera, utan genom att *"ta ner trycket"* så att eleven vågade göra något som varit omöjligt en stund innan. Det är just dessa stunder säger Kalle, som hundens betydelse blir som mest påtaglig; *"när den öppnar en väg, där människors ord inte längre når fram och när en rörelse blir början till något mer"*.

Simon arbetar i samtalsrum där människors tystnad ofta innehåller lika mycket som orden. Det är möten där traumatiska minnen ligger nära ytan, där känslor kan svämma över snabbt och där det ibland krävs väldigt lite för att någon ska tappa fotfästet. I dessa ögonblick beskriver Simon att hunden Hampus ofta är den som först känner av att något blir för mycket. Han berättar hur Hampus ibland reser sig, går fram och lägger sin tass i knäet, inte som ett avbrott, utan en lugn inbjudan till att andas; *"Det är som han säger, nu tar vi en paus och det fungerar, personen följer honom"*. Den paus Hampus skapar blir inte ett hinder i samtalet, utan en möjlig väg tillbaka. Simon beskriver det som en mjuk broms, en förskjutning i rummet där känslan får landa samtidigt som kontakten behålls. Personen behöver inte förklara med ord. Simon berättar att han ofta ser hur Hampus reagerar en sekund före honom själv. Ett litet huvudlyft, en blick som söker Simons, en fördröjd andning. Som om hunden läser av ett inre skifte i personen innan det märks i de synliga uttrycken; *"Han märker det... och jag ser det i hans blick"*. I dessa ögonblick blir Hampus den som håller samman rummet när samtalet riskerar att rasa. Hans närvaro gör det möjligt att stanna precis på gränsen, i det ögonblicket där det är lätt att gå för djupt för snabbt. Simon berättar att utan Hampus hade han ofta behövt bryta, men med Hampus kan de stanna kvar, stillsamt, tills personen hittar tillbaka till sig själv. Hampus blir en form av känslomässigt ankare, ett lugn som håller samtalet kvar i kontakten när stormen rör sig nära ytan.

I Evas berättelser återkommer möten där samspel är skört redan innan något sagts och där även små försök till närmande riskerar att leda till avståndstagande. I dessa situationer beskriver Eva hur hunden Frida ofta är avgörande för om mötet alls kan ta form. Eva berättar om ett möte där personen hon arbetade med konsekvent undvek ögonkontakt. Blicken vändes bort, kroppen drogs undan och varje försök till samtal ökade spänningen i rummet. All kontakt upplevdes som påträngande. När hunden Frida var med förändrades dock förutsättningarna, inte genom aktivitet eller uppmaningar, utan genom kontakt; *"Frida satte sig bara helt tyst, lite på sidan ...och så fort brukaren sneglade, mötte hon det så mjukt"*. Det som sker här är inget genombrott i traditionell mening, Frida placerar sig inte mitt emot och söker direkt respons. Hon väntar. När blicken till slut hastigt fladdrar förbi, möts den, men utan krav på att hållas kvar. Eva beskriver hur detta lilla ögonblick blir avgörande. Trycket i rummet minskar. Andningen förändras. Spänningen lättar; *"Det var som att Frida tog bort allt tryck. Då vågade hon börja prata"*. I denna situation fungerar Frida som en ankare i samspelet. När

mötet riskerar att driva i väg, bort från kontakten och in i undvikandet, skapar hunden stabil närvaro, en punkt att vila i. Ankaret håller inte fast genom kontroll, utan genom att erbjuda stadga. Det finns nu något i rummet som inte kräver, inte tolkar och inte pressar fram nästa steg. Evas berättelse synliggör hur viktig denna stabilitet är i möte där erfarenhet av relationer ofta har varit förknippade med krav och överträdelser. Frida närmar sig utan förväntan och gör det möjligt att stanna kvar i ögonblicket, snarare än att snabbt behöva ta sig därifrån. I detta ligger hundens särskilda betydelse; hon förändrar inte situationen genom handling, utan genom att vara. Ankaret blir här inte en metafor för passivitet, utan för det som gör rörelse möjlig. När Frida håller rummet stadigt kan den andra själv ta initiativet till kontakt. Samtalet som följer är inte resultatet av tvång eller övertalning utan av att förutsättningarna för att mötas har förändrats.

Liknande erfarenheter återges även av Karlberg och Eriksson (2018), som beskriver möten där hundens närvaro blir en särskilt viktig relationell resurs när människor befinner sig i stark känslomässig utsatthet. De återger ett samtal med en person som under mötet började gråta och mådde mycket dåligt. Hunden Mio, som dittills hade legat och slumrat, vaknade till, gick fram och sökte kroppslig närhet; *“Han la sitt huvud i knät. Personen klappade och kramade Mio. Därefter la sig Mio på personens fötter och låg sedan där fast och stilla resten av samtalet. Det var tydligt att han kände in allvaret och smärtan i rummet och att han agerade därefter. Det var mycket fint och befriande ordlöst”* (Karlberg & Eriksson, 2018, s. 34). I denna beskrivning framträder hundens betydelse genom stillhet och närvaro snarare än genom handling, i ett möte där orden inte längre bär.

Linnea beskriver möten där människor kan vara överväldigade av starka inre upplevelser, situationer där blicken förlorar fäste, kroppen drar sig undan och kontakten med rummet gradvis löses upp. I dessa ögonblick upplever Linnea att det verbala ofta mister sin kraft. Det är då hunden Boy blir avgörande för om mötet kan fortsätta. Linnea berättar om en situation där en person tydligt försvann bort i en stark inre upplevelse. Samtalet bröts, trots flera försök att nå fram med ord. Boy rörde sig fram och ställde sig framför henne. *“Det var som att han bara ställde sig framför henne... helt stilla. Det gjorde att hon kom tillbaka”*. Avgörande i Linneas berättelse är att inget sker snabbt eller tvingande. Boy tar ingen plats genom aktivitet eller krav, utan genom sin position och sin stillhet. Genom sin närvaro hjälper han personen att orientera sig igen, kunna slappna av och återuppta kontakten med nuet. Linnea beskriver dessa ögonblick som centrala i sitt arbete och betonar att det är något hon själv inte kan åstadkomma på samma sätt; *“Jag kan prata... men han kan landa henne”*. Här blir effekten av hundens närvaro tydlig. Där Linneas ord ibland studsar mot det överväldigande kan Boy förankra mötet genom sin kroppsliga närvaro. Stabiliteten verkar inte genom att dra personen ur upplevelsen utan genom att hålla situationen tillräckligt stadig för att hon själv skall kunna återvända. I Linneas berättelse framträder att Boy håller kvar mötet utan att stänga det vilket gör att det möjligt att stanna kvar så länge det behövs. Där Linnea annars hade behövt bryta eller förändra samtalet kan hon med Boy närvarande vänta in personen tills denne hittar tillbaka till sig själv.

I hundförarnas berättelser återkommer dessa ögonblick när något skört hotar att gå i sönder, när känslorna blir tunga, när kroppen drar sig undan eller när ord inte längre hittar fram. I de stunderna träder hunden fram, inte som en lösning eller svar, utan som närvaro. Någon som stannar kvar när det är svårt, när tempot

behöver sänkas och när mötet behöver hållas ihop. Hos Sonja, Bengt, Kalle, Simon, Eva och Linnea agerar hunden på olika sätt men med en gemensam betydelse. Genom stillhet, värme, mjuka rörelser eller tyst uppmärksamhet skapar hunden ett lugn i rummet, ett fäste att vila i när det som händer annars riskerar att bli övermäktigt. Ankaret kastas inte för att stoppa, utan för att ge tid. Tid att landa, tid att andas, tid att vara kvar. Det är i dessa ofta ordlösa ögonblick som hundens betydelse blir som mest påtaglig. När inget pressas fram, men att någon ändå bär. När mötet får fortsätta i den takt som är möjligt och när den andra så småningom själv kan ta steget tillbaka in i rummet, i kroppen och i relationen.

Sammanfattning av uppsatsens empiriska analys

Materialet har analyserats genom tematisering av hundförarnas berättelser med fokus på hur mening skapas i samspelet mellan hund, hundförare och den person som möts. Analysen tar sin utgångspunkt i ett narrativt och relationellt perspektiv, där handlingar, tolkningar och respons i mötet förstås som avgörande för hur relationella villkor formas i stunden. Det som blir synligt är inte enskilda handlingar i sig, utan hur samspelet förändras genom små justeringar i tempo, närhet och uppmärksamhet. Analytiskt framträder ett återkommande mönster i möten med personer med kognitiva funktionsnedsättningar, där hinder och barriärer ofta uppstår i samspelet snarare än i individen. Svårigheter att tolka sociala signaler, hantera intryck eller möta oskrivna förväntningar kan göra sociala situationer krävande och leda till skyddande strategier. Dessa strategier kan förstås som sköldar, ett sätt att reglera avstånd, tempo och krav i ett socialt landskap som annars riskerar att bli överväldigande.

I situationer där samspelet är särskilt komplext, präglad av stark affekt, ångest eller inre överväldigande framstår hundens närvaro ofta som stabiliserande. Hunden fungerar då som ett ankare i samspelet, inte genom att styra eller avleda, utan genom att skapa stadga. Genom att sänka tempot och hålla kvar mötet möjliggörs en återkoppling till kroppen och nuet, utan krav på verbal bearbetning. Ankaret håller inte fast, men gör det möjligt att stanna. Omsorgen om hunden framträder samtidigt som en grundläggande förutsättning för att detta relationella arbete ska vara möjligt över tid. Hundens välbefinnande, gränser och behov av återhämtning påverkar direkt vilka interaktioner som kan hållas. Etik och hållbarhet framträder därför inte som något vid sidan av arbetet, utan som något som praktiseras i själva samspelet genom beslut att justera, avbryta eller avstå när belastningen blir för stor.

Sammantaget visar analysen att relationellt arbete med social tjänstehund i möte med personer med kognitiva funktionsnedsättningar kan förstås som ett verktyg för att kunna navigera mellan hinder och möjligheter och kunna nå in mellan sköld och spricka. I detta finstämda samspel blir triaden tydlig; hunden som öppnar, hundföraren som bär och personen som försiktigt kan ta plats. När hinder och barriärer möts med sensitivitet snarare än krav, skapas rörelse i det som tidigare varit låst. Det är i detta mellanrum som relationen blir möjlig att stanna i. Mot bakgrund av denna analys diskuteras i nästa kapitel studiens resultat i relation till relationellt socialt arbete, professionellt ansvar och tidigare forskning.

7. DISKUSSION

I inledningen till denna uppsats lyfts frågan om hur professionella möten kan förstås och genomföras när ord och samtal inte är tillräckliga. I det relationella sociala arbetet finns situationer där människor av olika skäl inte kan eller vill delta i ett traditionellt samtal, och där behovet av närvaro, trygghet och att få tiden att sakta in blir mer betydelsefullt än innehållet i det som sägs. Studiens resultat visar att dessa möten inte präglas av frånvaro av kommunikation, utan av behovet av relationella ingångar som kan bära samspelet innan samtal blir möjligt. Med utgångspunkt i denna problematik har studien undersökt hur hundförare beskriver den sociala tjänstehundens betydelse i relationellt arbete. I resultatet framträder hur det som i inledningen formulerades som en svårighet i mötet snarare handlar om hur kontakten kan etableras där samtal ännu inte är möjliga. Det rör sig inte om frånvaro av kommunikation, utan om behovet av relationella ingångar som bär samspelet tills samtal kan bli möjliga i ett senare skede. I hundförarnas berättelser framträder hur kontakt kan uppstå genom stillhet, kroppslig närvaro och ett sänkt tempo, där mötet får bäras innan något behöver sägas. I den här diskussionen reflekteras vad dessa resultat innebär för förståelsen av relationellt socialt arbete och professionellt ansvar, särskilt i möten där det viktigaste inte är vad som sägs, utan att någon får möjlighet att stanna kvar i mötet.

7.1 Relationellt arbete bortom samtalet

I studiens resultat framträder relationellt arbete som något som inte enbart tar form genom samtal, utan genom hur mötet hålls samman i stunden. I hundförarnas berättelser framträder det hur närvaro, tempo och stillhet blir avgörande för att mötet över huvud taget ska kunna hållas kvar. Snarare än att leda samtalet framåt handlar det om att skapa ett utrymme där relationen får ta form i sin egen takt. I möten med personer med kognitiva funktionsnedsättningar blir detta särskilt tydligt. Här kan ord, instruktioner eller samtal ibland falla tungt eller kräva mer energi än vad situationen rymmer. I stället träder andra sätt att mötas fram genom närvaro, igenkänning och ett tempo som tillåter att mötet får landa. I dessa situationer kan den sociala tjänstehundens närvaro fungera som en stillsam medaktör, där hundens sätt att vara i rummet bidrar till att sänka tempot och skapa förutsättningar för kontakt utan krav på att uttrycka sig i ord. Det relationella arbetet tar då form i det som sker mellan människor och hund, snarare än i det som formuleras i ord.

Hundförarnas berättelser synliggör hur den sociala tjänstehunden kan bidra till att förändra mötets villkor genom en närvaro som inte ställer krav på prestation eller verbal förmåga. Detta ligger nära det Molin et al. (2008) beskriver som meningsskapande i vardagen, där relationer formas genom handlingar, samspel och gemensamt tempo snarare än genom tydligt formulerade mål. När mötet får präglas av stillhet, kroppslig närvaro och ett sänkt tempo skapas ett relationsutrymme där kontakt kan växa fram innan samtalet tar form.

Meningsskapande och delaktighet växer ofta fram i möten genom samspel och sociala interaktioner och genom uppstrukturerade möten. När relationen får ta form på detta sätt förändras också förståelsen av vad professionellt arbete innebär i mötet. I stället för att aktivt styra eller leda blir den professionella uppgiften att vara uppmärksam på det som sker i stunden och att skapa förutsättningar för att relationen inte bryts. Hundförarnas berättelser pekar mot ett arbetssätt där det inte är handling eller aktivitet som står i centrum, utan förmågan att läsa av, anpassa och ibland avvakta. Det relationella arbetet blir därmed något som växer fram i samspelet, snarare än något som genomförs enligt plan.

I detta sammanhang framträder den sociala tjänstehunden som en del av mötets villkor snarare än som ett verktyg i sig. Hundens närvaro förändrar inte nödvändigtvis vad som ska hända, utan hur mötet kan få vara. Genom sitt lugn, sin mjuka kroppslighet och sin icke-verbala kommunikation bidrar hunden till att sänka tempot och göra situationen mer hanterbar. Det skapas ett utrymme där kontakt kan uppstå utan att någon behöver prestera, förklara eller försvara sig, vilket i sin tur ger relationen möjlighet att bära mötet vidare. Ur ett narrativt perspektiv blir dessa ögonblick betydelsefulla just för att de ofta är ordlösa och svåra att fånga i efterhand. Som Riessman (2008) beskriver skapas mening inte enbart genom det som berättas, utan också genom hur erfarenheter levs, delas och förstås i relation till andra. Hundförarnas berättelser synliggör hur relationellt arbete ibland består i att hålla rummet öppet, att låta något få ta tid, och att tillåta mötet att formas utan att det omedelbart behöver ges ett innehåll.

7.2 Den sociala tjänstehundens närvaro i mötets rytm

I hundförarnas berättelser framträder den sociala tjänstehunden som något som förändrar mötets rytm. När hunden är närvarande tycks tempot sänkas, som om rummet får andas lite djupare. Det som tidigare varit spänt eller kravfyllt mjukas upp, och mötet får en annan puls. I stället för att drivas framåt ges möjlighet att stanna upp, vila i stunden och låta relationen ta form utan brådska. I möte med personer med kognitiv funktionsnedsättning kan denna förändring i tempo få betydelse. När intryck eller sociala krav blir för mycket kan hundens mjuka närvaro bidra till att mötet saktar in och det blir möjligt att stanna kvar. Det relationella arbetet tar då form i det som växer fram mellan människa och hund, snarare än det som behövs sägas i stunden.

Hundens närvaro kan liknas vid ett ankare i ett annars rörligt sammanhang. Den håller mötet på plats när känslor hotar att dra i väg eller när orden blir för tunga att bära. Genom att ligga nära, förbli stilla eller bara finnas i rummet skapas en stabil punkt som både hundförare och den andra personen kan förhålla sig till. Det är inte ett grepp som håller fast, utan en närvaro som ger stadga. Denna förståelse av hundens närvaro som stabiliserande ligger i linje med tidigare forskning som beskriver hundens roll i känsloreglering och relationell trygghet, särskilt i möten och situationer där människor upplever oro, stress eller överväldigande intryck. Ett liknande sätt att förstå mötet som något som formas i samspel över tid återkommer även i Leighton, (2025) studie om relationer mellan människa och tjänstehund där Leighton beskriver samspelet som ett partnerskap där trygghet och tillit växer fram succesivt, genom något man bygger tillsammans. Detta ligger nära hundförarnas berättelser i denna studie och hur deras relation hålls ihop i situationer som är känsliga.

Hundförarna beskriver hur hundens närvaro kan underlätta kontakt i möten där det annars varit svårt att nå fram. För personer som har svårt att möta blicken, att tala eller att förstå vad som förväntas, kan hunden erbjuda en annan ingång i mötet. Kontakten behöver då inte ta form genom ord, utan kan uppstå genom att vara i samma rum, genom gemensamt fokus eller genom enkla handlingar som inte kräver förklaring. Hundens betydelse framträder därmed som något som är tätt sammanvävt med själva mötet. När hunden är närvarande hålls situationen ofta samman på ett sätt som gör att mötet inte bryts när det blir svårt. Det handlar inte om att driva något framåt, utan om att skapa tillräcklig stabilitet för att kunna stanna kvar i mötet tills något förändras eller klarnar.

7.3 Professionellt ansvar och att hålla ett möte på en hanterbar nivå

Studiens resultat synliggör hundförarnas professionella ansvar i det relationella arbetet sällan handlar om att göra mer, utan om att veta när man ska göra mindre. I möten där känslor snabbt kan bli starka och där sårbarheten är påtaglig framträder förmågan att stanna upp, bromsa eller avsluta som en del av det professionella omdömet. Att läsa av när mötet riskerar att bli för intensivt och att då välja att sakta ner eller ta ett steg tillbaka beskrivs som avgörande för att relationen inte ska gå förlorad. I möten med personer med kognitiv funktionsnedsättning blir detta ansvar tydligt, då tempo och ramarna i mötet ofta behöver hållas av den professionella.

I detta ansvar ryms också omsorgen om hunden. Hundförarna beskriver hur de kontinuerligt behöver balansera viljan att vara till hjälp mot risken att belasta hunden för mycket. Att sätta gränser för arbetets omfattning, att planera för återhämtning och att ibland säga nej blir därmed inte ett hinder för det relationella arbetet, utan en förutsättning för att det ska vara möjligt över tid. Omsorgen om hunden och omsorgen om mötet framstår som tätt sammanflätade.

Tillsammans pekar detta mot ett relationellt arbete där det professionella ansvaret snarare innebär att hålla mötet på en nivå som är hanterbar, än att driva förändring. Det handlar om att se när det är läge att stanna upp och att låta mötet fortsätta utan att pressas. På så sätt skapas utrymme för både människa och hund att vara kvar i relationen utan att det blir för mycket.

7.4 Möjligheter och begränsningar i arbetet med social tjänstehund

Hundförarnas berättelser visar på flera tydliga möjligheter i arbetet med social tjänstehund i relationellt socialt arbete. En återkommande fördel som framträder i materialet är hundens förmåga att underlätta kontakt i möten där andra ingångar varit svåra att använda. Hundens närvaro beskrivs som ett stöd för att skapa lugn, minska kravnivåer och göra mötet mer tillgängligt för personer som annars har svårt att delta i samtal eller socialt samspel. På så sätt framstår social tjänstehund som ett värdefullt komplement i relationellt arbete, särskilt i situationer där ord inte räcker till.

Samtidigt synliggör berättelserna att arbetet med social tjänstehund också rymmer begränsningar och kräver hög grad av professionellt omdöme. Hundens närvaro är inte alltid lämplig i alla sammanhang, och flera hundförare beskriver hur arbetet behöver anpassas efter både den andra personens och hundens förutsättningar. Hundrädsla, allergier, stark affekt eller situationer med hög risk kan innebära att hunden inte kan delta, eller att mötet behöver utformas på annat sätt. Detta innebär att social tjänstehund inte kan förstås som en generell lösning, utan som något som behöver användas selektivt och situationsanpassat. En ytterligare begränsning som framkommer i materialet rör risken för överbelastning, både i mötet och hos hunden. Hundförarna beskriver hur hundens empatiska och lugnande närvaro kan göra att den blir en stark bärare av andras känslor, vilket ställer höga krav på återhämtning, tydliga ramar och gränssättning. Arbetet kräver därför kontinuerlig uppmärksamhet på hundens signaler och en aktiv hållning kring när det är nödvändigt att bromsa eller avstå från fortsatt arbete. På detta sätt blir omsorgen om hunden en central del av arbetets kvalitet och hållbarhet.

Berättelserna visar också att arbetet i stor utsträckning vilar på hundförarens erfarenhet och personliga kompetens. Förmågan att läsa av stämningar, tolka

situationer och fatta beslut i stunden framstår som avgörande för hur väl arbetet fungerar. Detta innebär samtidigt en sårbarhet, då insatsen i hög grad är beroende av individens kunskap, närvaro och etiska omdöme. Möjligheten att arbeta med social tjänstehund förutsätter därför både yrkeserfarenhet, kontinuerlig reflektion och organisatoriskt stöd för att kunna vara långsiktigt hållbar.

Sammantaget visar diskussionen av materialet att social tjänstehund kan erbjuda särskilda möjligheter i relationellt socialt arbete, men också att arbetet kräver eftertanke, begränsningar och ansvar. De fördelar som hundförarna beskriver framträder inte som universella eller självklara, utan som tätt sammanvävda med sammanhang, relation och professionellt omdöme. Det är först när dessa villkor uppmärksammas som arbetet med social tjänstehund kan bidra på ett sätt som är både meningsfullt och hållbart över tid.

Den bild som framträder i hundförarnas berättelse ligger även i linje med internationell forskning om assisterande och tjänstehundar. Rodriguez et al. (2020) visar i sin studie att tjänstehundar bidrar till positiv inverkan på psykosocialt välbefinnande, bland annat genom minskad stress, känslomässig stabilitet och social interaktion. I denna studie blir detta synligt genom hur hundens närvaro förändrar stämningen i mötet och skapar andra förutsättningar för kontakt. Djurassisterade insatser även har studerats i sammanhang som rör psykisk sårbarhet. I relation till den här studiens fokus på möten med personer med kognitiv funktionsnedsättning kan detta snarare förstås som en påminnelse om hur olika forskningsfält närmar sig liknande frågor utifrån skilda utgångspunkter. För den här studien innebär detta att frågor om etik, ansvar och varsamhet blir särskilt betydelsefulla, inte minst i de relationella och vardagsnära sammanhang där social tjänstehund ingår som en närvarande del av mötet snarare än som en behandlingsinsats (Zhou et al., 2025).

8. SLUTSATS

Denna studie har undersökt hur hundförare beskriver den sociala tjänstehundens betydelse i relationellt arbete i möte med personer med kognitiva funktionsnedsättningar. Genom hundförarnas berättelser framträder ett arbetssätt där relation, närvaro och tempo blir avgörande faktorer, särskilt i situationer där traditionella samtalsformer inte alltid är tillgängliga eller bärande.

Resultatet visar att hundens närvaro kan bidra med att sänka kravnivån och skapa förutsättningar för kontakt och att stanna kvar även när verbal kommunikation är svår. För personer med kognitiva funktionsnedsättningar kan relationen ta form innan samtalet, och i vissa fall oberoende av det. I flera berättelser framkommer också att hundens närvaro kan ge upphov till att motivation får plats genom att till exempel delta i aktiviteter som tidigare har upplevts som svåra eller ointressanta. Det som inte blev möjligt när det formulerades som en uppmaning, kunde bli möjligt när handling i stället tog form i relation till hunden. Samtidigt framkommer det att denna betydelse är nära kopplad till hundförarens professionella omdöme. Förmågan att läsa av situationen, anpassa arbetet i stunden och bromsa när mötet riskerar att bli för belastande framstår som centralt. Studien synliggör även att arbetet med social tjänstehund rymmer begränsningar och kräver eftertanke. Hundens välbefinnande och mötets hållbarhet framstår som

grundläggande förutsättningar för att arbetet ska fungera över tid. Detta innebär att social tjänstehund inte kan förstås som en generell lösning, utan som en del av ett situationsbundet och relationellt arbete med personer med kognitiva funktionsnedsättningar. Sammanfattningsvis bidrar studien med en fördjupad förståelse av hur relationellt arbete med social tjänstehund kan ta form i praktiken, där kontakten, handling och motivation ibland växer fram ur mötet snarare än genom instruktioner och målformuleringar.

8.1 Vidare forskning

Denna studie visar att arbeta med social tjänstehund i hög grad vilar på hundförarens professionella omdöme och förmåga att göra avvägningar i stunden. I hundförarnas berättelser framträder hur arbetets kvalitet vilar på hundförarens professionella omdöme när avvägning som rör tempo, gränssättningar och etiskt ansvar i mötet. Studien bidrar med att synliggöra hundförarens perspektiv på arbete med social tjänstehund i relationellt socialt arbete, men det framkommer även att det kan finnas behov av vidare forskning kring hur utbildning och professionell skolning formar arbetets utövande. Ett fördjupat fokus på hundförarens utbildning skulle kunna bidra till ökad tydlighet kring yrkesrollen och de kompetenser som krävs för att arbeta med social tjänstehund i olika verksamheter.

I hundförarnas berättelser framträder hur mycket av arbetets kvalitet som vilar på hundförarens förmåga att läsa av situationen, reglera tempo och sätta gränser i möte med personer med kognitiv funktionsnedsättning. Vidare forskning kan därför undersöka hur olika utbildningsinriktningar, pedagogiska perspektiv och värdegrundsantaganden inom utbildning till social tjänstehundshundförare påverkar arbetssätt, gränssättning och professionella avvägningar i praktiken. En sådan kunskap skulle kunna bidra till ökad samstämmighet, kvalitetssäkring och legitimitet inom fältet, vilket i sin tur kan stärka arbetets status i relation till andra professionella insatser inom socialt arbete och pedagogiska verksamheter.

Sammanfattningsvis finns behov av forskning som undersöker hur hundförarens utbildning och professionella skolning påverkar arbetets genomförande och hur arbetet positioneras inom organisationer och verksamheter. Ett sådant fokus kan bidra till ökad tydlighet kring yrkesrollen samt stärka kvalitet, samstämmighet och professionell status över tid.

REFERENSLISTA

- Avby, G. (2015). Professionellt omdöme: yrkeskunnande i socialt arbete. Studentlitteratur.
- Broström, M., & Helsing, B. (2020). *Relationell praktik i socialpedagogik och socialt arbete* (Kapitel 4). Hämtad 20 februari 2026 från <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1898091>
- Bryman, A., Clark, T., Foster, L., & Sloan, L. (2025). *Brymans samhällsvetenskapliga metoder* (4:e uppl.). Liber.
- Cederlund, C., & Berglund, S.-A. (2017). *Socialpedagogik – pedagogiskt arbete* (2:a uppl.). Liber.
- Egard, Hanna, Lövgren, Veronica, Runesson, Ingrid & Svensson Chowdhury, Matilda (2024). *Socialt arbete, mänskliga rättigheter och social rättvisa*. I Egard, Hanna, Runesson, Ingrid & Svensson Chowdhury, Matilda (red.), *Funktionsförmåga, funktionshinder och socialt arbete*. Malmö: Gleerups Utbildning AB, s. 19–36.
- Goffman, E. (2014). *Stigma: Den avvikandes roll och identitet*. Daidalos.
- Hardy Olsson, I. & Petitt, B. (1995). *Mötespunkter*. Stockholm: Mareld
- Henriksen, J.-O., & Vetlesen, A. J. (2014). *Etik i arbete med människor*. Studentlitteratur.
- Holmström, D. (2021). *Med hunden som kollega: En explorativ studie om hur sociala tjänstehundar kan användas i socialt arbete* (Kandidatuppsats). Karlstads universitet.
<https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1521191>
- Karlberg, S., & Eriksson, H. (2018). *Sociala tjänstehundar: omsorg utan ord*. Klickerförlaget.
- Leighton, S. C. (2025). *Service dog partnerships: An exploration of biopsychosocial wellbeing* (Doktorsavhandling, University of Arizona).
<http://hdl.handle.net/10150/677949>
- Lidfors, L., Karlberg, S., Lindsjö, J., & Åsbjer, E. (2021). Sociala tjänstehundar – användning, lagstiftning och djurvälstånd i mötet mellan hund och människa. SLU Framtidens djur, natur och hälsas rapportserie, Rapport nr 9. SLU Future One Health. ISBN 978-91-576-9819-3 (tryckt), 978 91 576 9820 9[hämtad 20260314]
<https://www.slu.se/foh-rapporter>

Länsstyrelsen. (2024). *Tillstånd för verksamhet med hund enligt djurskyddslagen*. Hämtad från <https://www.lansstyrelsen.se>

Molin, M., Gustavsson, A., & Hermansson, H.-E. (2008). *Meningsskapande och delaktighet: om vår tids socialpedagogik* (1:a uppl.). Bokförlaget Daidalos. ISBN 978-91-7173-266-8.

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Studentlitteratur.

Rodriguez, K. E., Greer, J., Yacilla, J. K., Beck, A. M., & O'Haire, M. E. (2020). The effects of assistance dogs on psychosocial health and wellbeing: A systematic literature review. *PLOS ONE*, 15(12), e0243302. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243302>

Runge, I. (2023). "Jag vill gärna ha hjälp, men ta inte mina barn": Föräldraskap hos föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning (Malmö University Health and Society Doctoral Dissertations, 2023:7). Malmö universitet. <https://doi.org/10.24834/isbn.9789178774296>

Rugaas, T. (2020). *I samspråk med hunden: Lugnande signaler*. Hundens Förlag.

Rydén, O. (2024). *Den empatiska hunden: Hur anknytningen mellan hund och människa berikar och läker våra liv*. Bokförlaget Polaris. ISBN 978-91-8066-029-7

Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. SAGE Publications.

Socialstyrelsen. (2024). *Hundar i vård och omsorg – vägledning till gällande regelverk* (Artikelnummer 2024-7-9185). Socialstyrelsen. Hämtad från <https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/hundar-i-varld-och-omsorg--vagledning-till-gallande-regelverk-2024-7-9185>

Sveriges lantbruksuniversitet. (u.å.). *Sociala tjänstehundar – användning, lagstiftning och djurvälstånd i mötet mellan hund och människa*. Hämtad från <https://www.slu.se/om-slu/organisation/framtidsplattformar/slu-future-one-health-sv/publikationer/rapporter/sociala-tjanstehundar--anvandning-lagstiftning-och-djurvalfard-i-motet-mellan-hund-och-manniska/>

Svensson, K., Johansson, E. & Laanemets, L., 2023. *Handlingsutrymme: Utmaningar i socialt arbete*. 2:a uppl. Falun: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Zhou, C., Fabiano, N., Wong, S., Yu, P., Cheng, H., Shorr, R., & Solmi, M. (2025). Impact of pet ownership and animal-assisted therapy on suicidal ideation and suicide deaths: A scoping review. *European Journal of Psychiatry*, 39(3), 100309. <https://doi.org/10.1016/j.ejpsy.2025.100309>

